

P L S K I
FADN

SYSTEM ZBIERANIA I WYKORZYSTYWANIA
DANYCH RACHUNKOWYCH Z GOSPODARSTW ROLNYCH

Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2016

Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

mgr inż. Grażyna Nachtman
mgr Monika Puchalska

Warszawa 2016

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-621-2

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Rolnej
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 70
Tel./faks: +48 (22) 826 93 22
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN.....	8
2. Analiza Wyników Standardowych	9
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych	9
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych	9
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych.....	12
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	35
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej ..	38
Wnioski	57

Spis wykresów

Wykres 2.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN.....	8
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych.....	10
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	10
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU).....	11
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych ..	11
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych.....	12
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych.....	13
Wykres 2.1-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	14
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych.....	15
Wykres 2.1-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych.....	16
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych.....	17
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	18
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych.....	19
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych.....	22
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych ...	24
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednio produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych.....	24
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednio produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych.....	25
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych.....	28
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych.....	29
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów według typów rolniczych.....	30
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych.....	31
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych.....	32
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów według typów rolniczych.....	33
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych.....	34
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej.....	35
Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	36
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU).....	36
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej.....	37
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej.....	38
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej.....	39

Wykres 2.2-7	Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	40
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	42
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	44
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej.....	45
Wykres 2.2-16	Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej	49
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej	51
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej	52
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej.....	52
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej	53
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej	54
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej	56
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej	57

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- Europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
LFA	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRR	- Zakład Rachunkowości Rolnej.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią Wyników Standardowych¹.

Przedmiotem opracowania jest analiza graficzno-tabelaryczna z podstawowym komentarzem dotyczącym wybranych parametrów, opisujących wyniki uzyskane przez indywidualne certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (Polski FADN) w roku 2014. Pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w Polsce², w analizowanym roku obejmowało 730 861 gospodarstw. Wśród nich znalazły się gospodarstwa stosujące system produkcji ekologicznej. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2007”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro.

Podstawowym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2014 r. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że w Polsce typ rolniczy: zwierzęta ziarnożerne obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się skalą produkcji od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. Od roku 2013 wprowadzono też inną zmianę, odnoszącą się tylko do gospodarstw ekologicznych. W związku z tym, że w bazie danych Polskiego FADN co roku przybywa takich obiektów postanowiono dla celów niniejszej analizy wyłonić grupę gospodarstw stosujących wyłącznie ekologiczne metody produkcji. Trzeba mieć bowiem na uwadze fakt, że w gospodarstwach ekologicznych dopuszcza się współistnienie produkcji ekologicznej i konwencjonalnej⁴. Nowy sposób selekcji gospodarstw do analizy wyników standardowych pozwoli na zobrazowanie sytuacji ekonomicznej gospodarstw w pełni ekologicznych i odniesienie ich wyników do gospodarstw konwencjonalnych.

¹ Nachtman G.; Puchalska M.: Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez ekologiczne gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2016.

² Goraj L.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN dla roku obrachunkowego 2013, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2007” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Goraj L.; Bocian M.; Cholewa I.; Nachtman G.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2007” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2012.

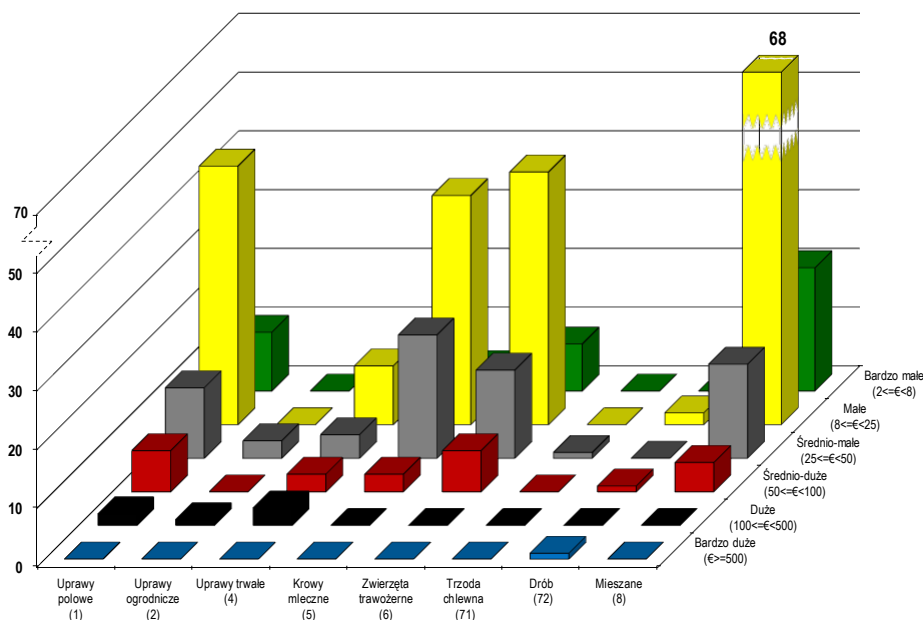
⁴ Rozporządzenie Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, z późn. zm.).

1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw ekologicznych w próbie Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw ekologicznych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN, dokonanej według dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁵: wielkości ekonomicznej⁶ i typu rolniczego. Rozkład gospodarstw prezentuje Wykres 2.1-1.

W 2014 roku, podobnie jak w latach poprzednich, gospodarstwa ekologiczne (stosujące tylko ekologiczne metody produkcji) reprezentowane były w większości przez cztery typy produkcji: polowe, krowy mleczne i zwierzęta trawożerne oraz mieszane. Należało do nich odpowiednio 75, 67, 73 i 110 gospodarstw. Stanowiło to 91,0% łącznej liczby ekologicznych gospodarstw uczestniczących w Polskim FADN. Pod względem wielkości ekonomicznej przeważały gospodarstwa małe, czyli od 8 do 25 tys. euro SO (57,7%), których było 206. Niewiele, bo tylko 6 gospodarstw było w klasie „duże”, a w klasie „bardzo duże” jedno. Nieliczne w zbiorze Polskiego FADN były też gospodarstwa należące do typu drób i uprawy ogrodnicze (po 4 gospodarstwa), a w typie trzoda chlewna jedno gospodarstwo (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

⁵ Commission Regulation (EC) 1242/2008: of 8 December 2008 establishing a Community typology for agricultural holdings oraz Commission Regulation (EC) 867/2009: of 21 September 2009 amending and correcting Regulation (EC) Nr 1242/2008 establishing a Community typology for agricultural holdings.

⁶ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

2. Analiza Wyników Standardowych

Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, wielkość pogłowia zwierząt, nakłady pracy oraz wartość Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw utworzonych według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

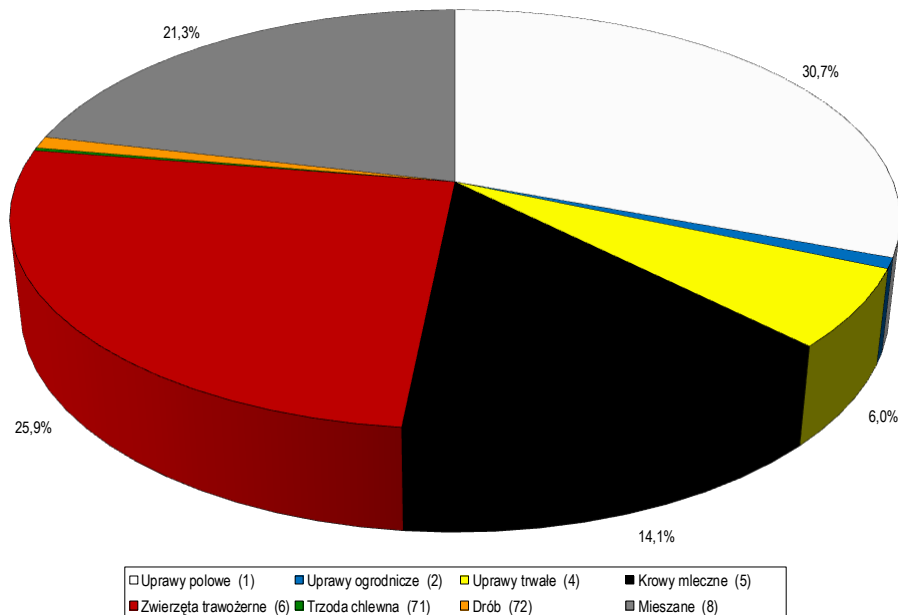
Przedstawione na wykresach kołowych dane strukturalne dotyczą certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, prowadzących produkcję w 2014 roku wyłącznie ekologicznymi metodami. W części opisującej wspomniane parametry wynikowe nie opublikowano danych dla gospodarstw należących do typów produkcji specjalizujących się w uprawach ogrodniczych, chowie drobiu i trzody chlewnej oraz dla gospodarstw o klasie wielkości ekonomicznej powyżej 100 tys. euro SO. Wynika to z obowiązujących zasad upowszechniania danych FADN, dla grup liczących co najmniej 15 gospodarstw, a w tych w/w było ich znacznie mniej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

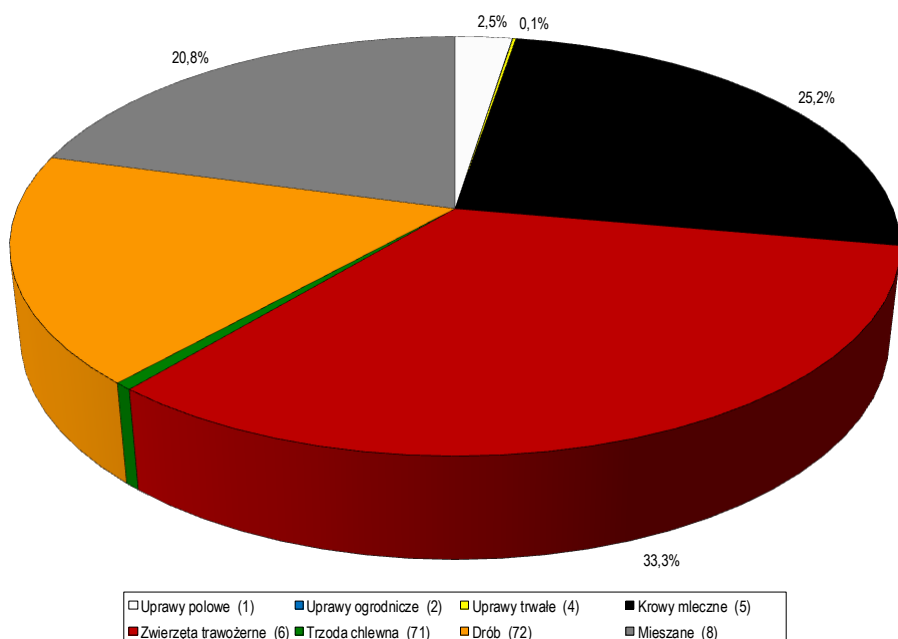
W próbie Polskiego FADN w 2014 roku w gospodarstwach ekologicznych sklasyfikowanych według typów rolniczych większość użytków rolnych należało do jednostek specjalizujących się w uprawach polowych (30,7%) i chowie zwierząt trawożernych (25,9%). Najliczniej występujące gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną i zwierzęcą były w posiadaniu mniejszego areалу UR (21,3%). Ich średnia powierzchnia była około 2-krotnie mniejsza od średniej powierzchni gospodarstw wymienionych dwóch typów rolniczych. Niemal dwukrotnie mniejszą średnią powierzchnię UR miały też gospodarstwa zajmujące się chowem krów mlecznych w porównaniu do gospodarstw prowadzących chów zwierząt trawożernych, choć ich liczebność była zbliżona (odpowiednio 67 i 73). W rezultacie obszar użytków rolnych zajmowany przez gospodarstwa z krowami mlecznymi wynosił 14,1%, a z bydłem opasowym 25,9% (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

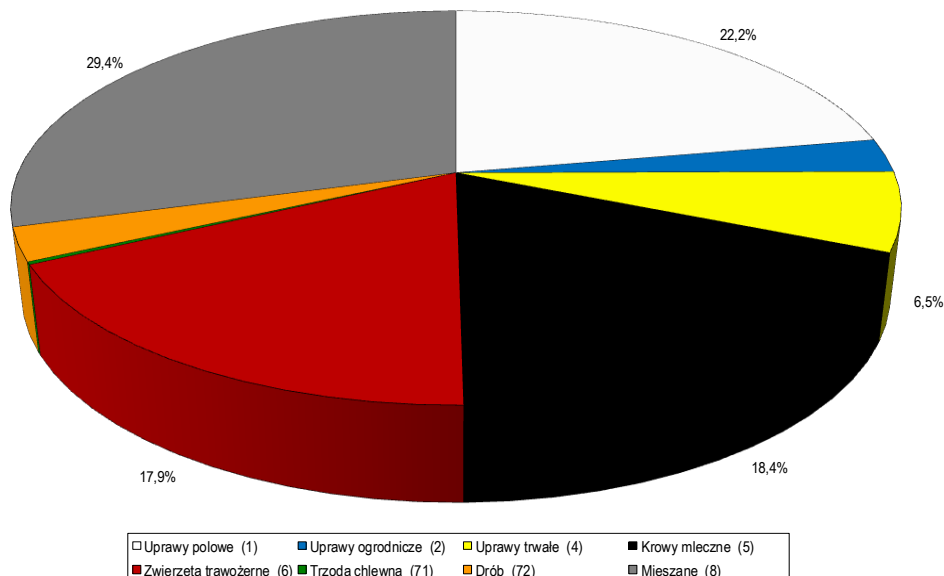
Pogłowie zwierząt wyrażone w LU skoncentrowane było w trzech typach rolniczych, specjalizujących się głównie w produkcji zwierzęcej: zwierzęta trawożerne (33,3%), krowy mleczne (25,2%) i produkcja mieszana (20,8%) (patrz: Wykres 2.1-2). Na podstawie wykresu można zauważyć, że znaczna część pogłowia zwierząt była ulokowana w typie Drób, ale te informacje nie są podane ze względu na zasady publikowania danych, o których wspomniano na wstępie rozdziału.

Wykres 2.1-2 Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

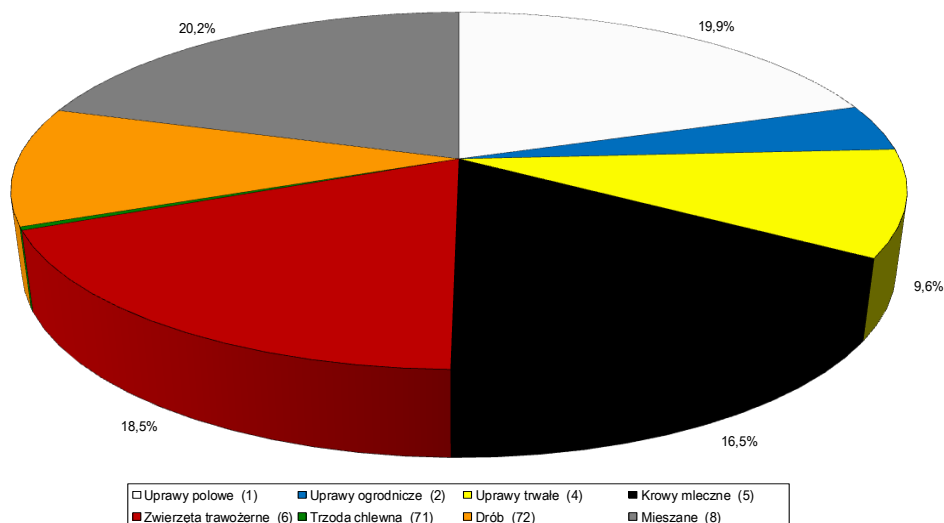
Większość nakładów pracy angażowały gospodarstwa z produkcją mieszaną (29,4%). W drugiej kolejności absorbowały je gospodarstwa z uprawami polowymi (22,2%) i po około 18% AWU gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych i krów mlecznych (patrz: Wykres 2.1-3).

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Gospodarstwa pięciu typów (uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne, mieszane), których dane są prezentowane, wytworzyły 84,7% Standardowej Produkcji (SO). Największy udział (20,2%) przypadają na gospodarstwa z produkcją mieszaną, a tylko 9,6% na uprawy trwałe. Pozostałe trzy typy (uprawy ogrodnicze, drób, trzoda chlewna) miały dość zbliżony udział w tworzeniu SO (patrz: Wykres 2.1-4).

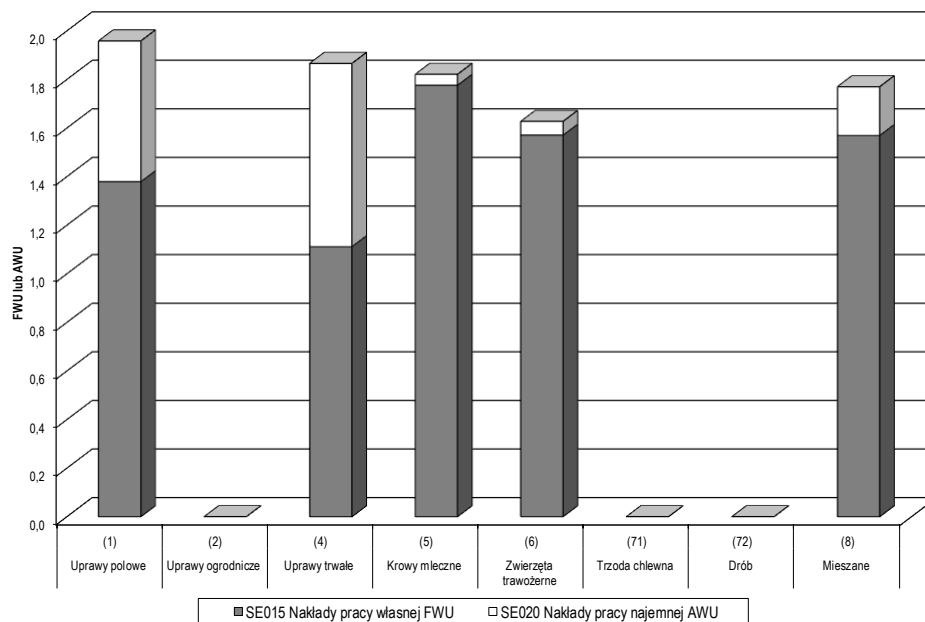
Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych według typów rolniczych

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według typów rolniczych

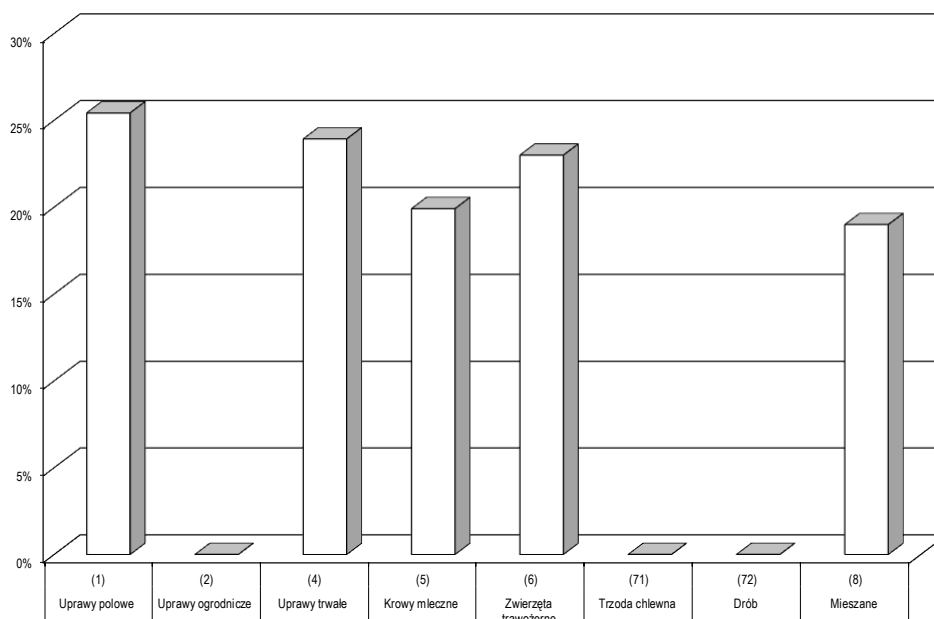
Nakłady pracy w poszczególnych typach rolniczych wahały się od około 1,6 do prawie 2,0 jednostki przeliczeniowej pracy (AWU). Najwyższe średnie nakłady pracy poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a najniższe w typie zwierzęta trawożerne. W gospodarstwach z uprawami trwałymi, niemal wyłącznie sadowniczymi, w największym stopniu korzystano z pracy najemnej, która stanowiła 40% łącznych nakładów pracy (patrz: Wykres 2.1-5). Około 30% całkowitych nakładów pracy stanowiły nakłady pracy najemnej również w typie uprawy polowe. W znikomym stopniu korzystano z pracy najemnej w gospodarstwach prowadzących chów bydła.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według typów rolniczych

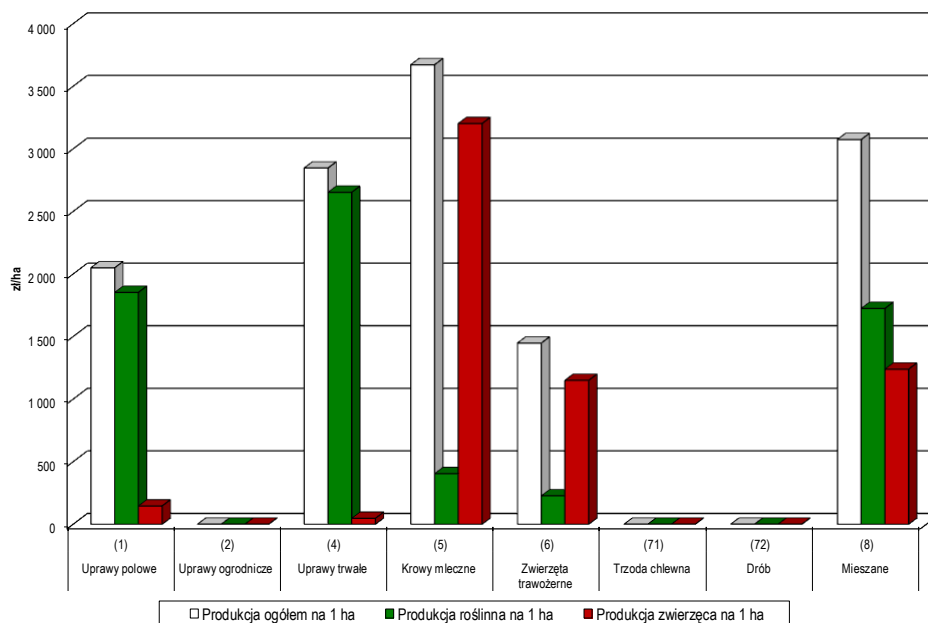
Ziemię dodzierżawiano we wszystkich opisywanych typach produkcji i zawierała się ona w przedziale 19-25% ogółu użytków rolnych (UR). Najwięcej ziemi dodzierżawiano w gospodarstwach z produkcją polową, natomiast w najmniejszym stopniu korzystały z tego gospodarstwa mieszane (patrz: Wykres 2.1-6).

Wykres 2.1-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według typów rolniczych**

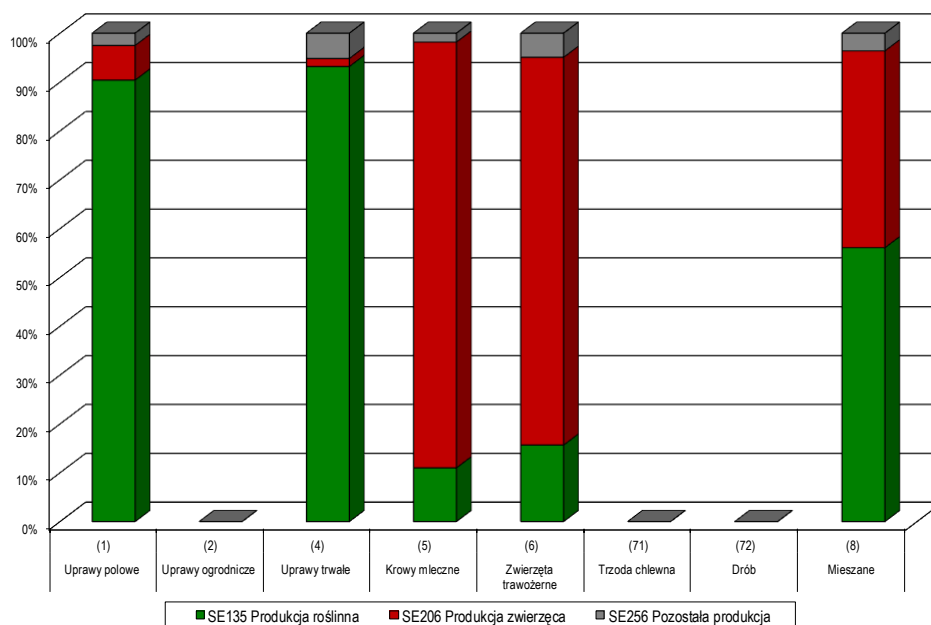
Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych. Produkcja ogółem osiągnęła tu prawie 3 700 zł/ha UR, przy czym tworzyła ją głównie produkcja zwierzęca, której wartość na 1 ha UR to prawie 3 200 zł (patrz: Wykres 2.1-7). Najstabilniej pod względem produktywności ziemi wypadły gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych; wartość produkcji ogółem na 1 ha to niespełna 1 500 zł, a zwierzęcej około 1 000 zł. Stosunkowo dobrze wypadły gospodarstwa mieszane, które w porównaniu do polowych i z uprawami trwałymi uzyskały wyższą wartość produkcji na 1 ha, a mianowicie 3 000 zł. W tychże gospodarstwach uzyskano niemal identyczny poziom produkcji roślinnej jak w uprawach polowych (około 1 800 zł), a zwierzęcej jak w przypadku zwierząt trawożernych (około 1 200 zł). Co ciekawe te gospodarstwa z produkcją mieszaną osiągnęły wyższą produktywność ziemi niż gospodarstwa z uprawami trwałymi. W tych ostatnich produkcja ogółem wynosiła nieco ponad 2 800 zł/ha UR, przy czym roślina osiągnęła prawie 2 700 zł/ha.

Wykres 2.1-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

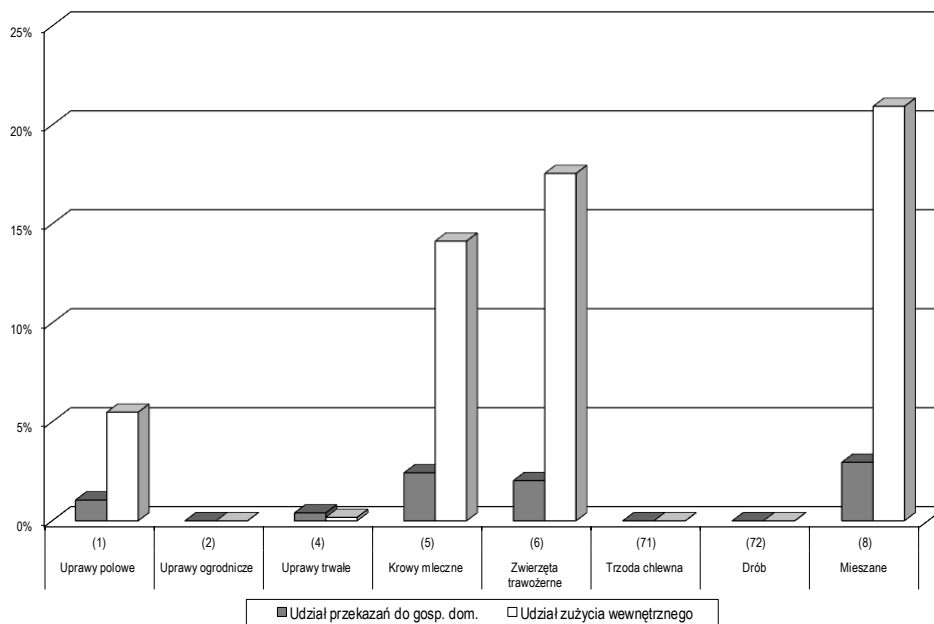
W działalności gospodarstw z uprawami trwałymi (niemal wyłącznie sadownicze) oraz polowymi co najmniej 90% wartości produkcji wytworzono w ramach produkcji roślinnej. W gospodarstwach z produkcją mieszaną produkcja roślinna stanowiła nieco ponad połowę (56,1%). Z kolei w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt przeważała produkcja zwierzęca i stanowiła 87,2% w gospodarstwach mlecznych i 79,4% w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych. Niewielkie było znaczenie produkcji pozostałej⁷ w produkcji ogółem z całego gospodarstwa we wszystkich grupach (patrz: Wykres 2.1-8).

⁷ Do pozostałej produkcji (SE256) zaliczamy: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrachunkowych, pozostałe produkty i przychody.

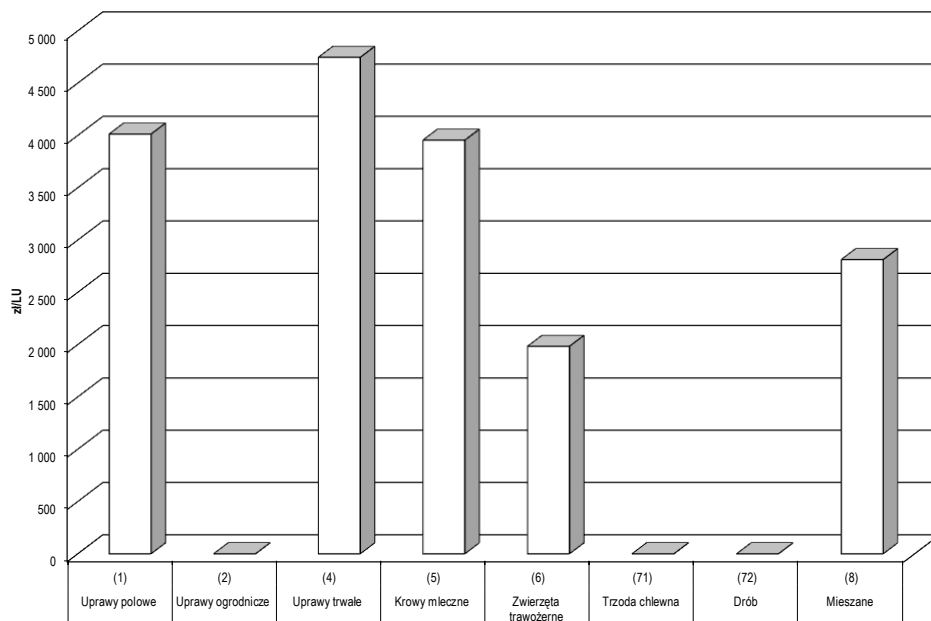
Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem według typów rolniczych

Część wytworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych w gospodarstwie rolnym bywa przekazywana do działalności operacyjnej oraz na potrzeby rodziny. Ekologiczne metody produkcji wymagają zastosowania ekologicznego materiału do produkcji i dlatego w dużej mierze pochodzi on z własnego gospodarstwa, zwłaszcza nasiona i pasze dla zwierząt. Aż na poziomie około 20% wartości produkcji ogółem wynosiło zużycie wewnętrzne w gospodarstwach z produkcją mieszaną. Znaczne zużycie produkcji na potrzeby gospodarstwa było też wśród jednostek specjalizujących się w zwierzętach – w typie krowy mleczne wynosiło około 14%, a w typie zwierzęta trawożerne około 17%. Przekazywanie produktów z własnego gospodarstwa na potrzeby rodziny stanowiło średnio około 2-3%, za wyjątkiem gospodarstw sadowniczych, w których było symboliczne (patrz: Wykres 2.1-9).

Wykres 2.1-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według typów rolniczych

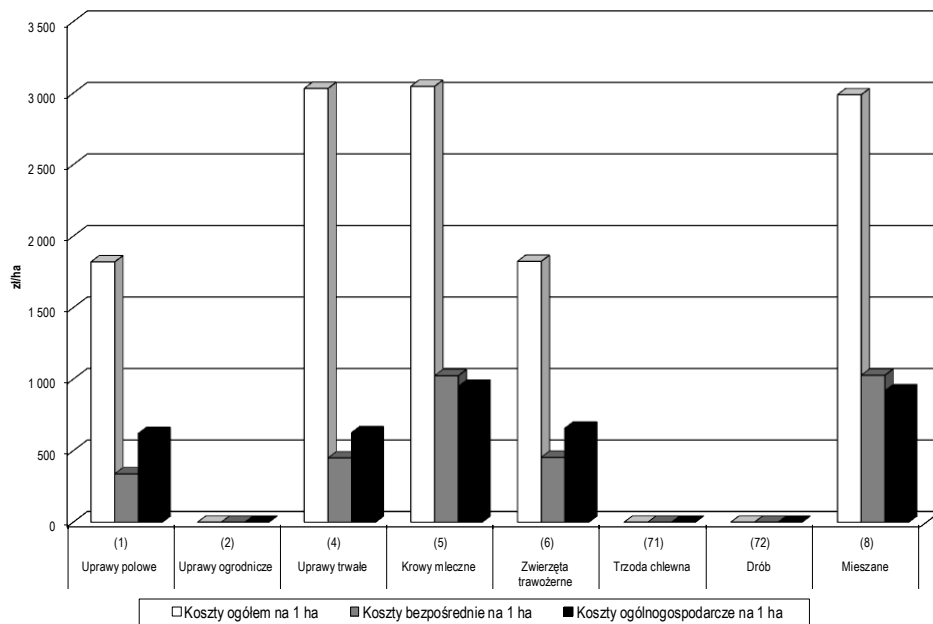

Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych, ale ta zasada nie zawsze odnosi się do badanych gospodarstw ekologicznych. Spowodowane to jest niewielką stosunkowo liczbą gospodarstw ekologicznych, występujących w poszczególnych typach produkcji (Wykres 2.1-10). Szczególny przypadek zaistniał w 2014 roku w gospodarstwach z uprawami trwałymi i polowymi, w których dominowała produkcja roślinna. W tych dwóch grupach znalazły się gospodarstwa, w których przeważała produkcja roślinna, ale realizowano także produkcję drobiarską na dużą skalę, co skutkowało osiągnięciem bardzo wysokiej produktywności na LU. W rezultacie średnio dla całego zbioru w tych dwóch typach rolniczych produktywność na LU była wyższa niż w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt; jako że w gospodarstwach mlecznych wynosiła 3 954 zł, a w typie zwierzęta trawożerne 1 983 zł/LU. Wyniki dla gospodarstw prowadzących chów zwierząt systemem wypasowym wskazują na dużą ekstensywność produkcji w tych jednostkach.

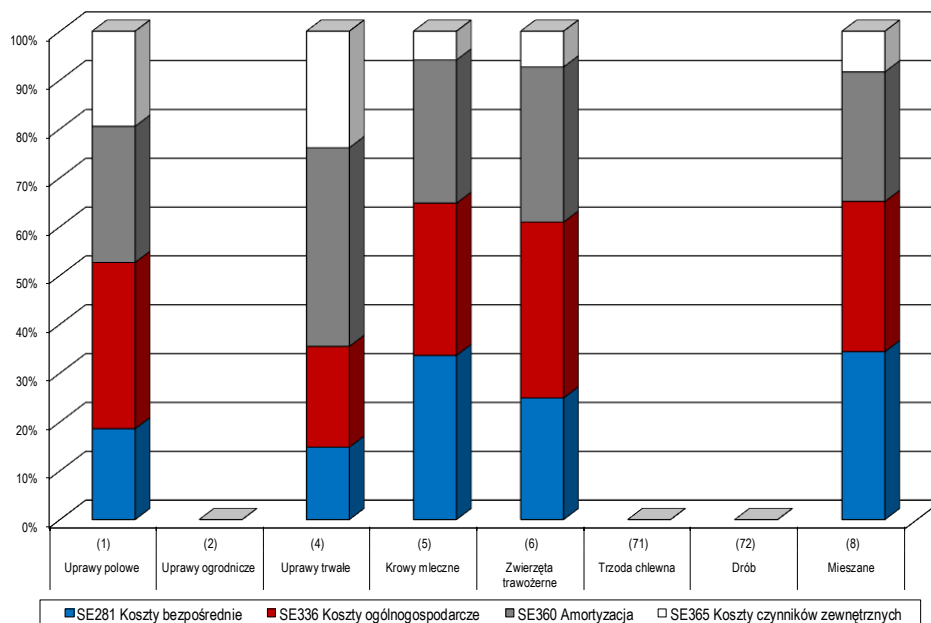
Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według typów rolniczych

Intensywność produkcji mierzona wartością kosztów ogółem w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych warunkuje produktywność ziemi. W opisywanych typach rolniczych koszty ogółem na 1 ha UR wahały się od około 1 800 zł (typ uprawy polowe i zwierzęta trawożerne) do około 3 000 zł w pozostałych trzech typach rolniczych (patrz: Wykres 2.1-11). Zatem dość wyrównany poziom kosztów ogółem na 1 ha UR w gospodarstwach z uprawami trwałymi, krowami mlecznymi i mieszanymi okazał się szczególnie efektywny w przypadku produkcji mleka (gospodarstwa o najwyższej produktywności).

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

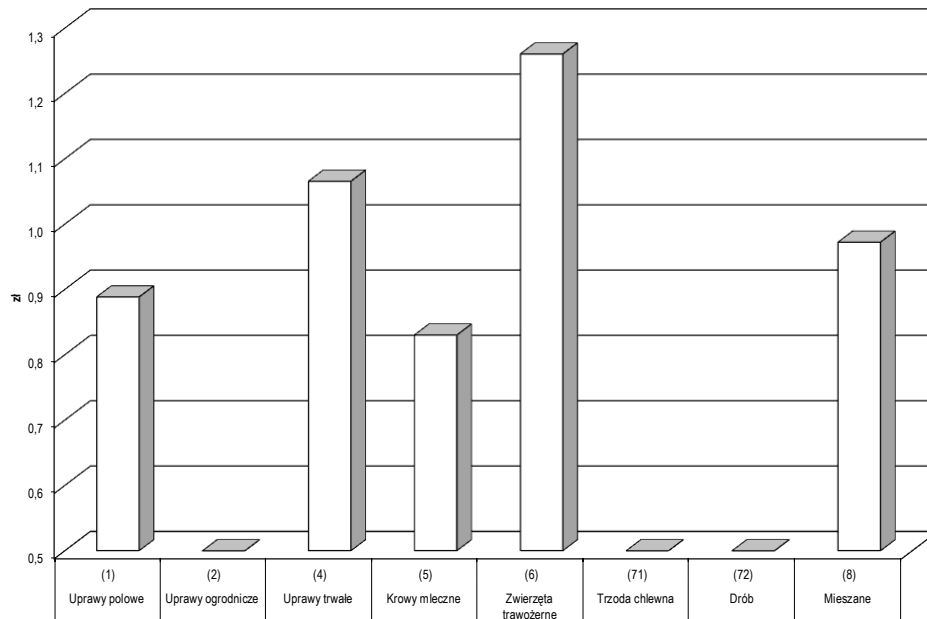

W strukturze kosztów ogółem ważna jest pozycja kosztów bezpośrednich, poniesionych na środki plonotwórcze. Najwięcej, bo około 30% koszty bezpośrednie stanowiły w strukturze kosztów ogółem gospodarstw mlecznych i z produkcją mieszaną. Najmniejszy ich udział był w typie uprawy trwałe (14,8%) i uprawy polowe (18,6%). Gospodarstwa z uprawami trwałymi były też najmniej obciążone kosztami ogólnogospodarczymi biorąc pod uwagę strukturę kosztów – ich udział to 20,6%. W pozostałych grupach wynosiły one powyżej 30% (od około 31 do 36%). Gospodarstwa z uprawami trwałymi charakteryzował najwyższy udział kosztów amortyzacji (prawie 41%). W pozostałych typach rolniczych stanowiło to od około 27 do 32% wartości kosztów ogółem. Koszt zaangażowania obcych czynników produkcji wynosił od 23,9% (uprawy trwałe) do 5,9% (krowy mleczne) wartości kosztów ogółem. Gospodarstwa o kierunku produkcji krowy mleczne, zwierzęta trawożerne i mieszane miały niewielkie potrzeby, jeśli chodzi o korzystanie z obcych czynników wytwórczych (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem według typów rolniczych

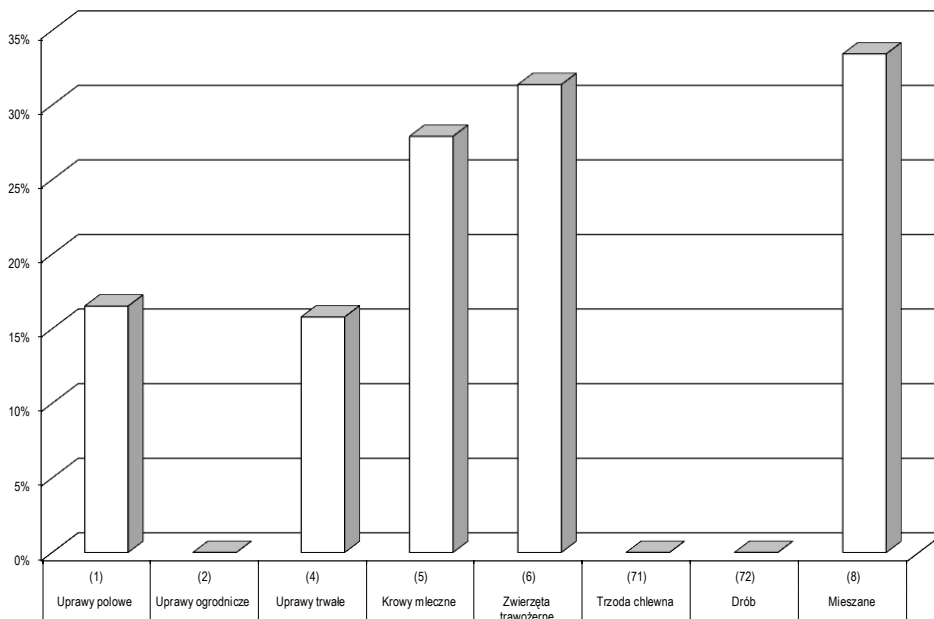
Efektywność produkcji (bez dopłat) charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem. W roku 2014 bardzo niską efektywność uzyskały gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych i w efekcie odnotowano straty z produkcji. Koszt wytworzenia 1 zł produkcji wynosił 1,26 zł. W gospodarstwach z uprawami trwałymi i mieszanymi koszt produkcji był niemal zrównoważony z wartością produkcji. Efektywne pod względem poniesionych kosztów okazały się gospodarstwa z uprawami polowymi i krowami mlecznymi. W tych pierwszych koszt wytworzenia złotówki produkcji wynosił 0,89 zł, a w drugich 0,83 zł (patrz: Wykres 2.1-13).

Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według typów rolniczych

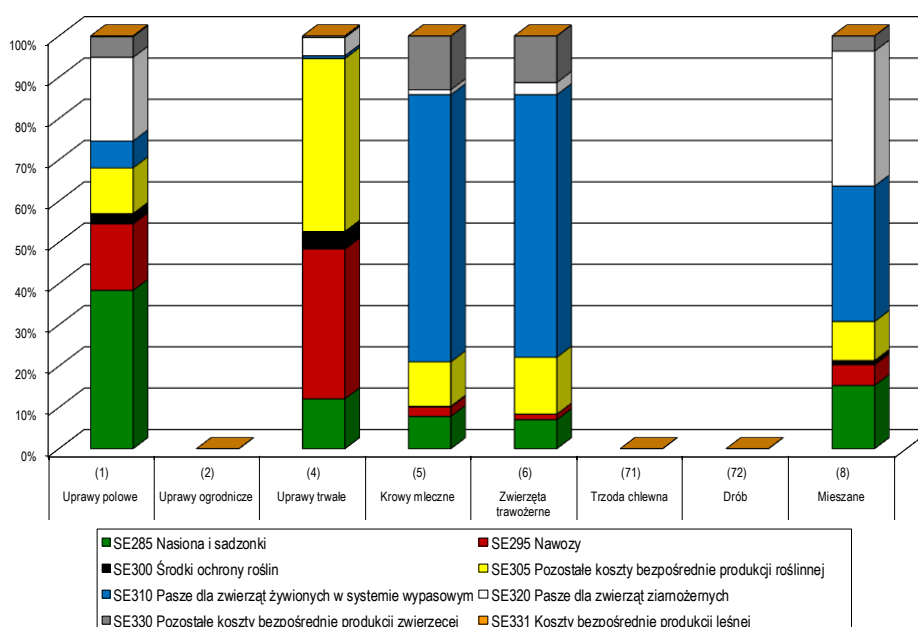
Gospodarstwa ekologiczne cechował dość niski udział kosztów bezpośrednich w wartości produkcji; w przypadku upraw polowym i trwałych oscylował wokół 16%. Najwięcej, tj. 33,4%, koszty bezpośrednie stanowiły w wartości produkcji gospodarstw z produkcją mieszaną. Nieco mniejszy był ich udział (około 28-31%) w gospodarstwach o specjalizacji zwierzęcej (krowy mleczne i zwierzęta trawożerne) (patrz: Wykres 2.1-14).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według typów rolniczych

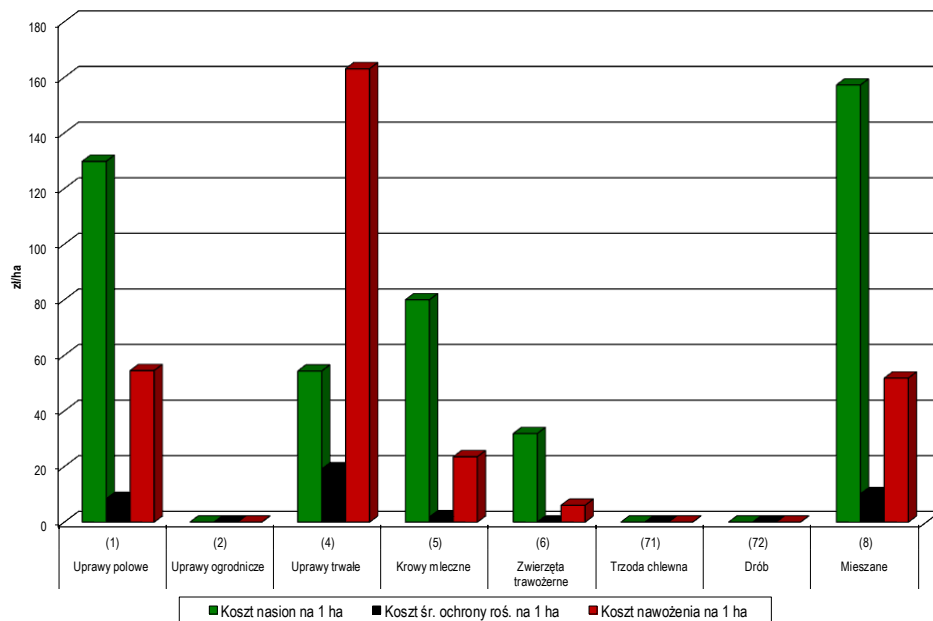
Jak odczytujemy z wykresu 2.1-15 struktura kosztów bezpośrednich jest bardzo zróżnicowana dla poszczególnych typów produkcji w zależności od kierunku produkcji. Materiał siewny stanowił najwięcej w przypadku upraw polowych – ponad 30%. Koszty nawożenia były najbardziej znaczące w uprawach trwałych (36,3%), podobnie jak pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej (41,9%). W gospodarstwach specjalizujących się w chowie bydła i innych zwierząt trawożernych zasadniczy był udział kosztu pasz dla tych zwierząt (około 64%). W gospodarstwach z produkcją mieszaną koszty bezpośrednie zdominowane były również przez koszty związane z karmieniem zwierząt, w porównywalnym odsetku dla ziarnożernych i trawożernych. Ze względu na występowanie zwierząt w gospodarstwach o profilu polowym i z uprawami trwałymi również w tych jednostkach pasze stanowiły około 27% kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich według typów rolniczych

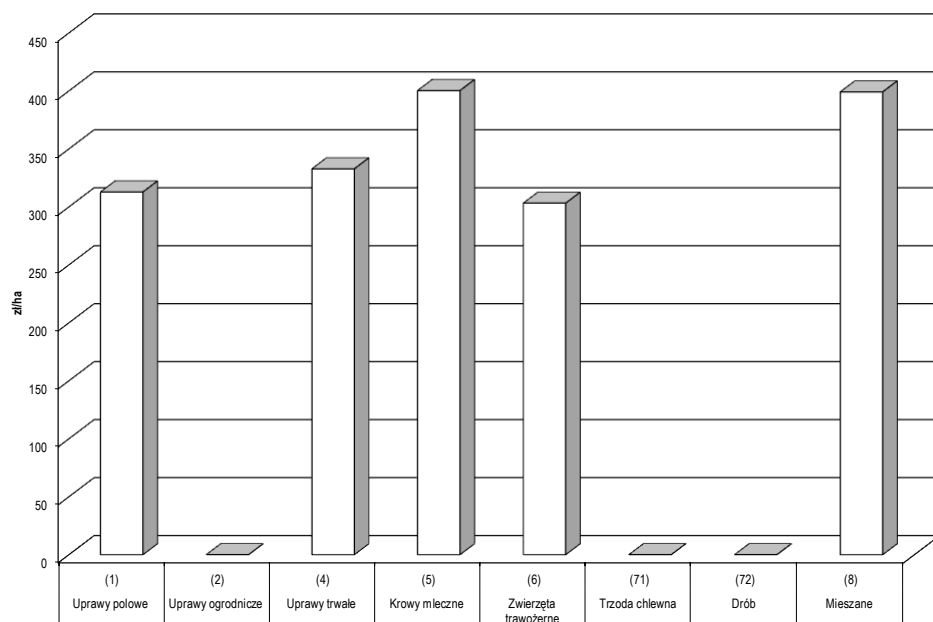
○ wydajności produkcji, zwłaszcza roślinnej, decydują w dużym stopniu nakłady zastosowanych plonotwórczych środków produkcji. Dla gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN charakterystyczny jest niski poziom intensywności produkcji, wyrażający się niskim zużyciem nawozów i środków ochrony roślin. Przekłada się to na niskie obciążenie kosztami w przeliczeniu na hektar użytków rolnych. Koszty nawożenia i ochrony roślin łącznie to 182 zł/ha UR w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych. W kwocie około 60 zł obciążały 1 ha upraw w gospodarstwach z uprawami polowymi i mieszanymi, a w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych i produkcję mleka były symboliczne (około 10-20 zł/ha) (patrz: Wykres 2.1-16). W przypadku gospodarstw nastawionych na uprawy polowe i o mieszanym systemie najważniejszym składnikiem kosztów bezpośrednich były nasiona, o wartości około 130-160 zł/ha.

Wykres 2.1-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

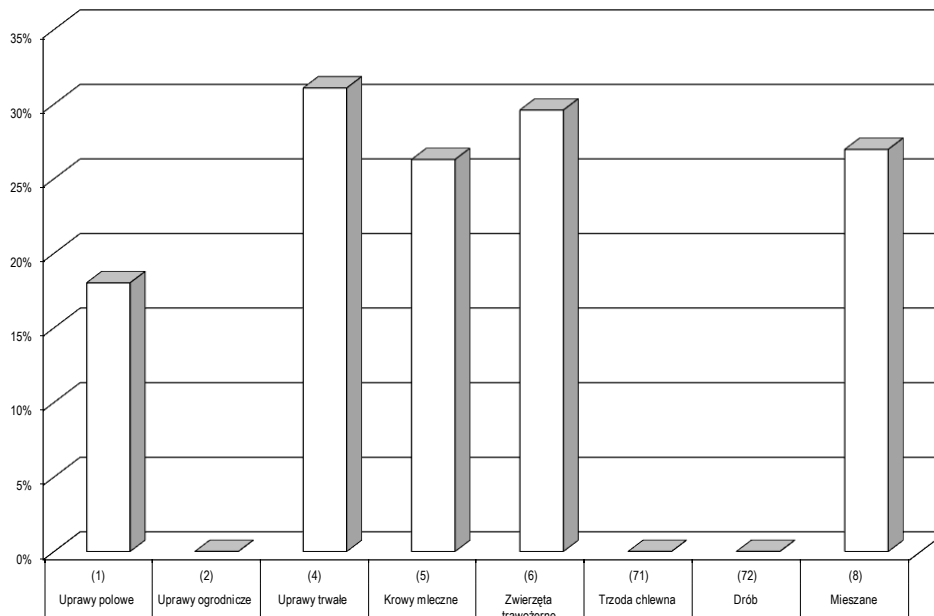
Wykres 2.1-17 ilustruje koszt energii poniesiony na jednostkę powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych. Pojęcie energii obejmuje w tym wypadku energię elektryczną i paliwa. Najwyższe koszty tego rodzaju poniesiono w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka i produkcji mieszanej (blisko 400 zł/ha). W przypadku pozostałych typów koszty energii wynosiły około 300 zł/ha ziemi (patrz: Wykres 2.1-17).

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według typów rolniczych

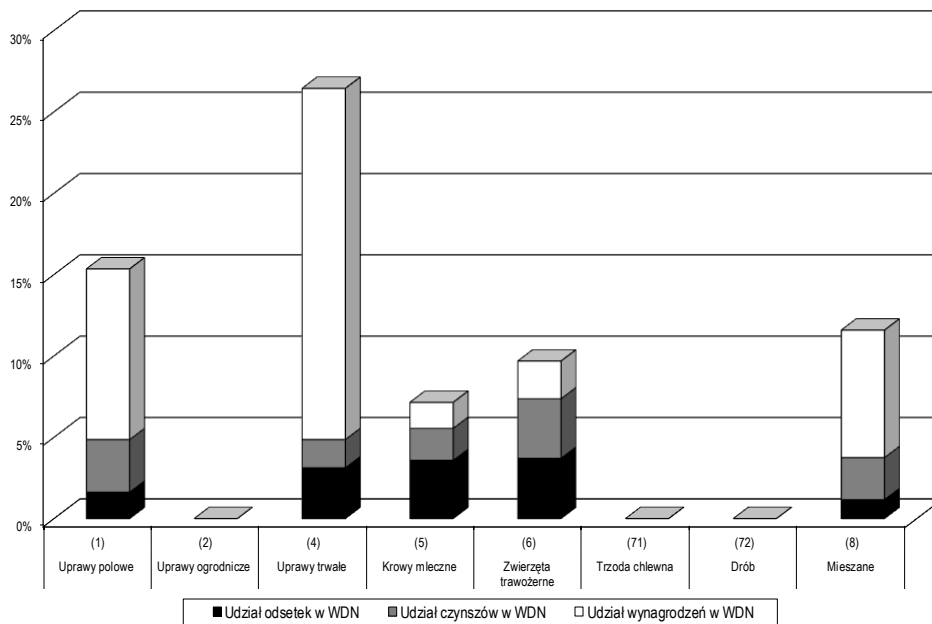
Średni udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wynosił około 26-31%, za wyjątkiem gospodarstw polowych, w których stanowiła około 18%) (patrz: Wykres 2.1-18).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według typów rolniczych

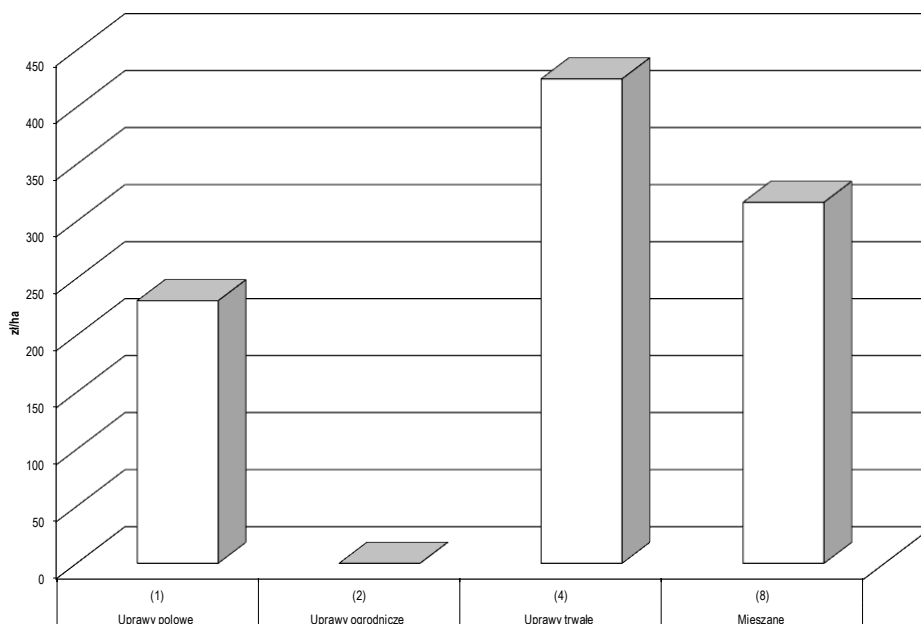
Wartość dodana netto (WDN) stanowi opłatę za wykorzystane do działalności wszystkie czynniki produkcji, własne i obce. Im mniejsze obciążenie obcymi czynnikami wytwórczymi tym wartość dodana jest bliższa wartości dochodu z rodzinnego gospodarstw rolnego. Najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto w 2014 roku wystąpił w gospodarstwach z uprawami trwałymi (26,4%); w pozostałych typach rolniczych ten koszt wahał się od około 7 do 15%. Najbardziej obciążającym składnikiem kosztów czynników zewnętrznych w gospodarstwach z uprawami trwałymi, polowymi i mieszanymi były koszty pracy najemnej. W uprawach trwałych wynosiły 21,6% wartości dodanej netto (patrz: Wykres 2.1-19). Udział wartości czynszów dzierżawnych za ziemię był w badanych grupach na poziomie 2-4%, podobnie jak odsetki od pożyczek.

Wykres 2.1-19 **Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według typów rolniczych**

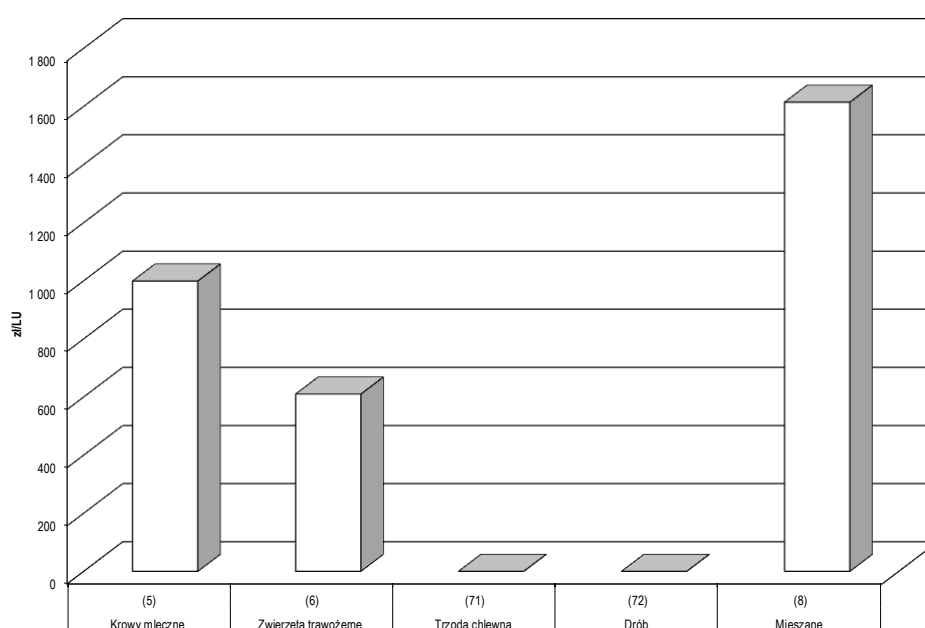
Zróżnicowanie struktury produkcji roślinnej w gospodarstwach nastawionych na uprawy roślinne miało odzwierciedlenie w wartości kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.1-20). W 2014 roku w gospodarstwach z uprawami polowymi wynosiły one średnio 230 zł/ha, 425 zł w przypadku upraw trwałych i 317 zł w gospodarstwach mieszanych

Wykres 2.1-20 **Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według typów rolniczych**

W przypadku jednostkowych kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej najwyższy był koszt chowu zwierząt w gospodarstwach o działalności mieszanej – około 1 600 zł/LU. Spowodowane to było wydatkami na pasze zarówno dla zwierząt trawożernych jak i ziarnożernych. W gospodarstwach, w których przeważał chów zwierząt w systemie wypasowym te koszty były znacznie niższe i też się różniły. Wynosiły 999 zł/LU w przypadku krów mlecznych i 610 zł w przypadku typu zwierzęta trawożerne. Różnice wynikają zapewne z tego, że zwierzęta trawożerne w przypadku wielu badanych gospodarstw ekologicznych wypasane są na gorszej jakości pastwiskach, wykorzystaniu gorszych jakościowo gleb (patrz: Wykres 2.1-21).

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według typów rolniczych

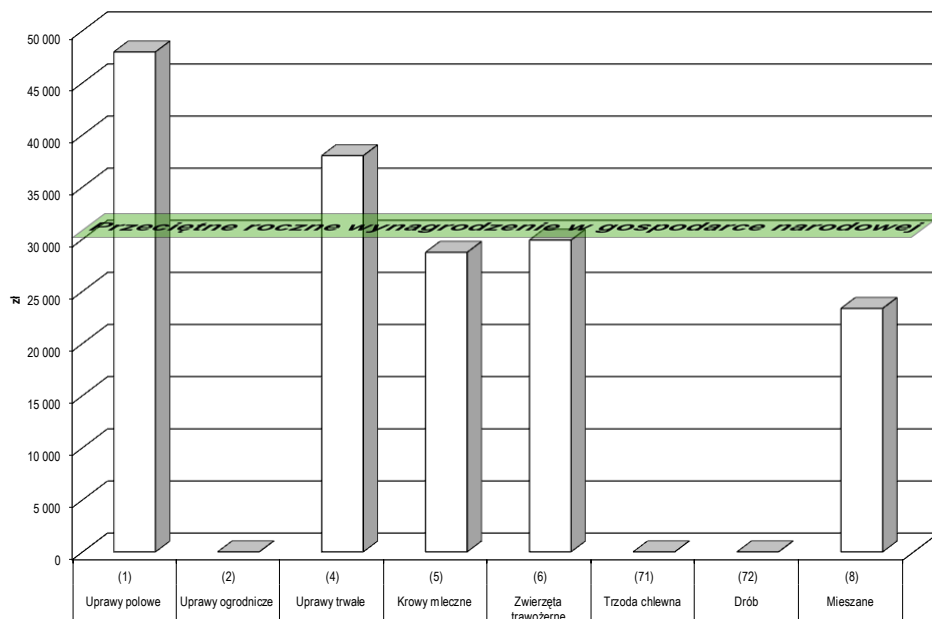

Na Wykres 2.1-22 przedstawiono wartość dodaną netto w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną ogółem według typów rolniczych. W 2014 roku średnia wartość tego wskaźnika była wyższa niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej⁸ w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych i trwałych, a w typie zwierzęta trawożerne była równa tej wartości. Najstabilniej wypadły gospodarstwa z produkcją mieszaną, w których wartość dodana netto na AWU wynosiła tylko 23 tys. zł.

⁸ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 30 915 zł w 2014 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

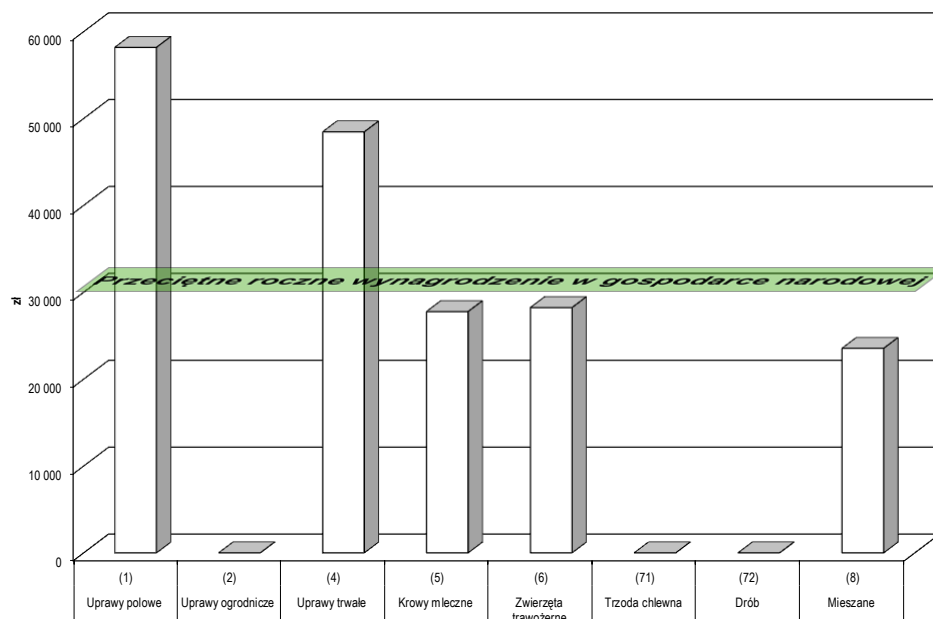
Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

Wykres 2.1-23 przedstawia dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny rolnika. Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. DzRGR wyższy od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej uzyskały gospodarstwa z uprawami polowymi i trwałymi, przy czym w polowych był on prawie dwa razy wyższy (58 187 zł). Blisko poziomu średniego wynagrodzenia były gospodarstwa z chowem zwierząt, w przypadku produkcji mleka uzyskano 27 771 zł dochodu, a w typie zwierzęta wypasowe – 28 229 zł/FWU.

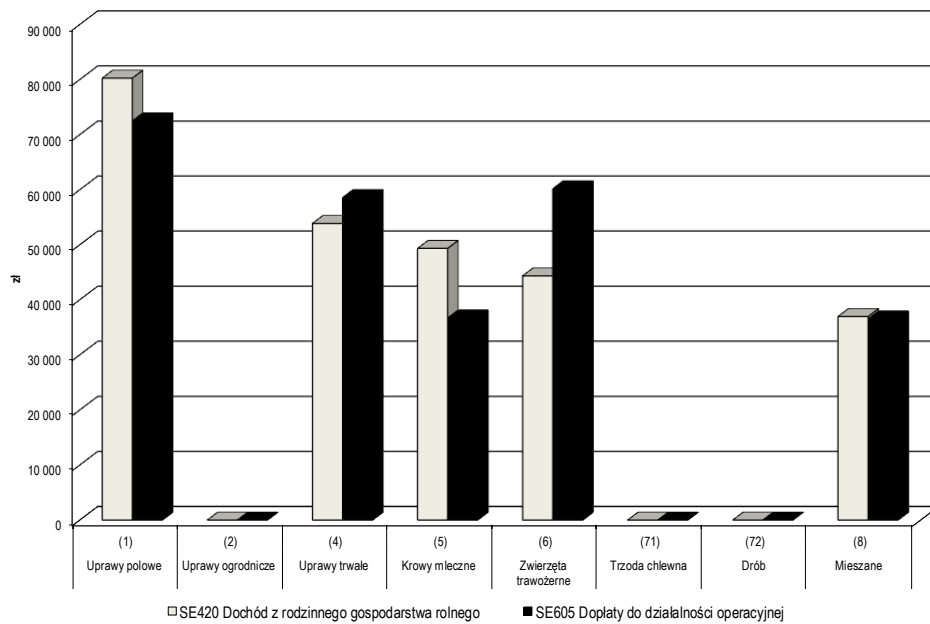
Podobnie jak w przypadku wartości dodanej netto w gospodarstwach z produkcją mieszaną DzRGR też był najniższy i wynosił tylko 23 537 zł/FWU.

Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według typów rolniczych

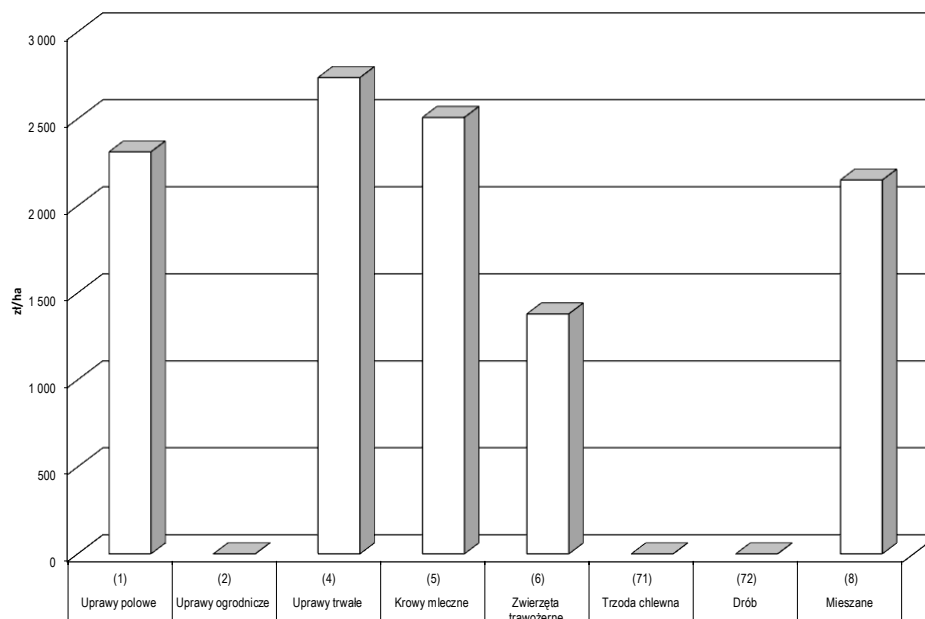
Dochód gospodarstw ekologicznych znajdujących się w próbie Polskiego FADN jest szczególnie uzależniony od wsparcia zewnętrznego. Świadczy o tym udział dopłat w tworzeniu dochodu. W roku 2014 średni udział tych dopłat w dwóch typach rolniczych (uprawy trwałe i zwierzęta trawożerne) przekroczył poziom 100% DzRGR, a więc ich część przeznaczono na pokrycie strat w gospodarstwie. Jak zaprezentowano na wykresie 2.1-24 dopłaty były nieodzowne w realizacji dochodu produkcji w gospodarstwach sadowniczych (uprawy trwałe to niemal w całości sady owocowe). Można przypuszczać, że w związku z trudnościami w sprzedaży owoców pod koniec roku 2014 i w 2015, na skutek embarga nałożonego na polskie owoce przez Rosję, ucierpiał też rynek owoców ekologicznych. Trudną sytuację ekonomiczną miały również gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych, w których aż 135,7% DzRGR stanowiły dopłaty. Na tle wszystkich ocenianych typów rolniczych rola dopłat w roku 2014 była najmniejsza w przypadku produkcji mleka. Pozyskane środki w tych gospodarstwach to średnio 36 715 zł, co stanowiło 74,4% DzRGR (patrz: Wykres 2.1-24). 90,4% to udział dopłat do działalności operacyjnej w gospodarstwach polowych, a kwota tych świadczeń, najwyższa spośród wszystkich typów rolniczych (około 72 tys. zł) ze względu na obszar użytków rolnych, upoważniających do dopłat. Przytoczone dane liczbowe dla wszystkich specjalizacji produkcji wskazują jednoznacznie na silne uzależnianie od wsparcia zewnętrznego gospodarstw ekologicznych objętych systemem Polski FADN.

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według typów rolniczych

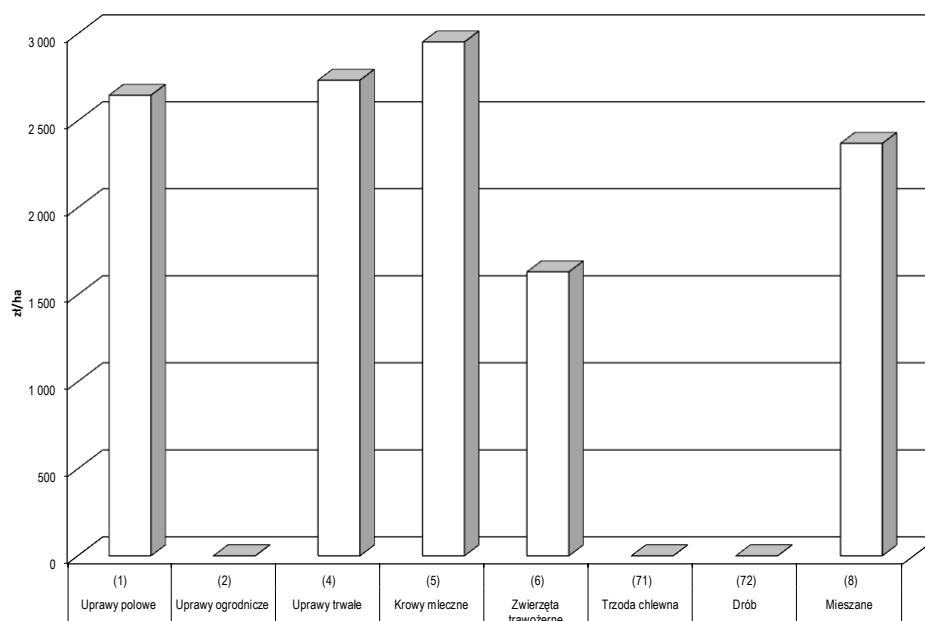

Wartość dodana netto na 1 ha UR (WDN) jest zróżnicowana między typami rolniczymi; podobnie jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR). WDN jest liczona na 1 ha powierzchni użytków rolnych ogółem, a DzRGR na 1 ha powierzchni użytków rolnych własnych. Na ogół dochód na jednostkę użytków rolnych własnych bywa wyższy od wartości dodanej netto, liczonej na 1 ha powierzchni UR ogółem. Im wyższy udział ziemi dodzierżawionej tym większe różnice między tymi dwoma wskaźnikami, ponieważ przychody z tytułu użytkowania obcej ziemi znacznie przewyższają koszty dzierżawy. Wynik tych wskaźników zależy przede wszystkim od poziomu nadwyżki ekonomicznej uzyskanej w gospodarstwie i jej zróżnicowania między typami produkcji. W roku 2014 jedynie gospodarstwa z uprawami trwałymi uzyskały wartość DzRGR na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych identyczną jak wartość dodana netto na 1 ha UR ogółem. W pozostałych typach rolniczych DzRGR na 1 ha UR własnych był wyższy niż WDN na 1 ha UR (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według typów rolniczych

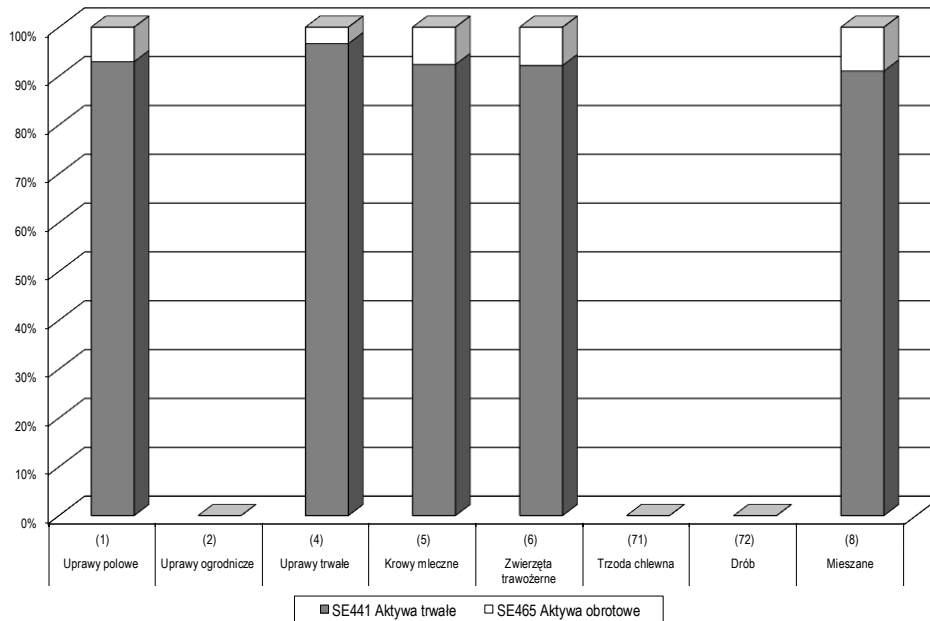
Wykres 2.1-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według typów rolniczych

W strukturze aktywów poszczególnych typów produkcji dominowały aktywa trwałe, przy czym w gospodarstwach z uprawami trwałymi stanowiły aż 96,6%. W pozostałych typach produkcyjnych ich udział wynosił 91-93%. Zatem poniżej 10% wynosił udział środków obrotowych w strukturze aktywów.

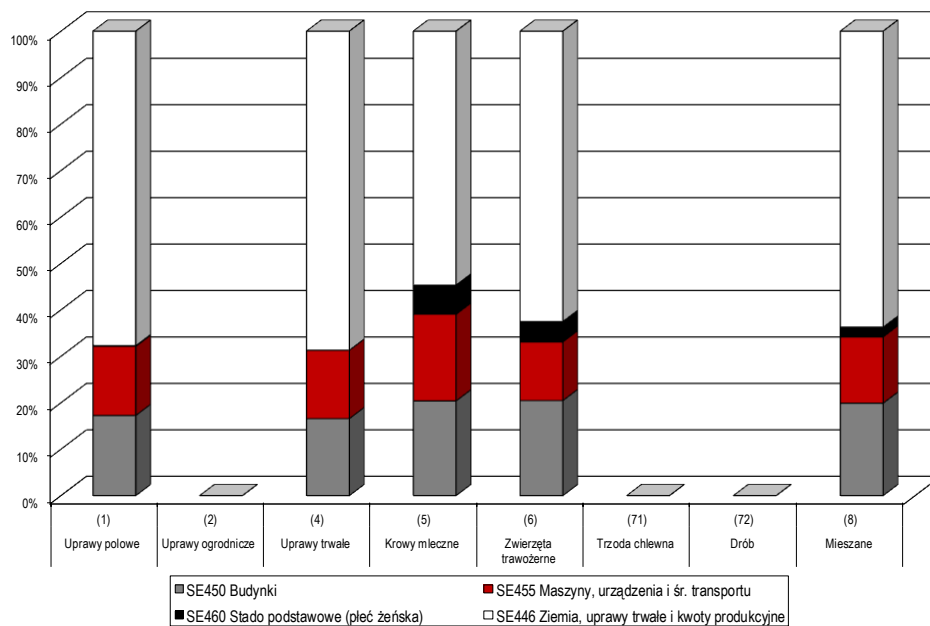
Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urzędzenia gospodarstw rolnych, w których istotną rolę odgrywa ziemia, budynki oraz maszyny i środki transportu. Od 2009 roku ziemia w Polskim FADN wyceniana jest na podstawie deklarowanej przez rolnika kwoty, za którą byłby skłonny kupić własną ziemię. Na skutek tego wartość ziemi wykazywanej w bilansie jest znacznie wyższa, niż w latach wcześniejszych i wpływa na relacje w strukturze aktywów (patrz: Wykres 2.1-27).

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów według typów rolniczych

Wymienione czynniki powodują, że ziemia z nasadzeniami upraw trwałych i kwotami produkcyjnymi miała największy udział w strukturze aktywów trwałych we wszystkich typach rolniczych (około 55 do 69%).

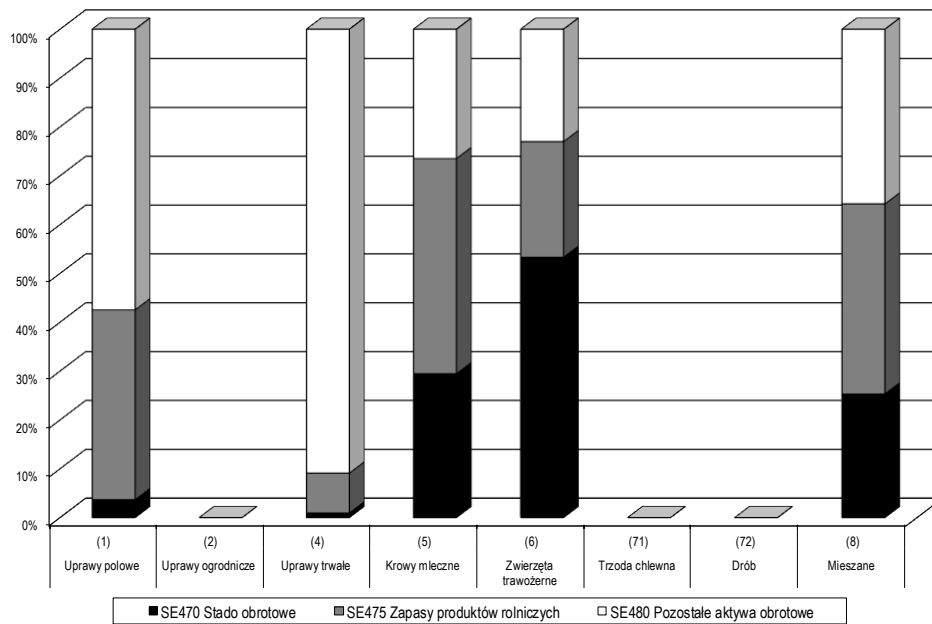
Budynki stanowiły od 17% (uprawy trwałe, polowe) do około 20% (gospodarstwa pozostałych typów) wartości aktywów trwałych. Najniższy i najwyższy udział maszyn dotyczył gospodarstw ze zwierzętami – w przypadku trawożernych 12,6%, a w przypadku krow mlecznych – 18,7%. W gospodarstwach specjalizujących się w produkcji zwierzęcej (trawożerne i mleczne) oraz mieszanych zwierzęta stada podstawowego stanowiły około 2-6% wartości aktywów trwałych (patrz: Wykres 2.1-28).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych według typów rolniczych

Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). Aż 90% aktywów obrotowych gospodarstw nastawionych na uprawy trwałe stanowiły pozostałe środki obrotowe – w tej pozycji ujęte są m.in. należności krótkoterminowe, gotówka w kasie i na rachunku bankowym. Ponad połowę te pozostałe środki obrotowe stanowiły też w gospodarstwach z uprawami polowymi.

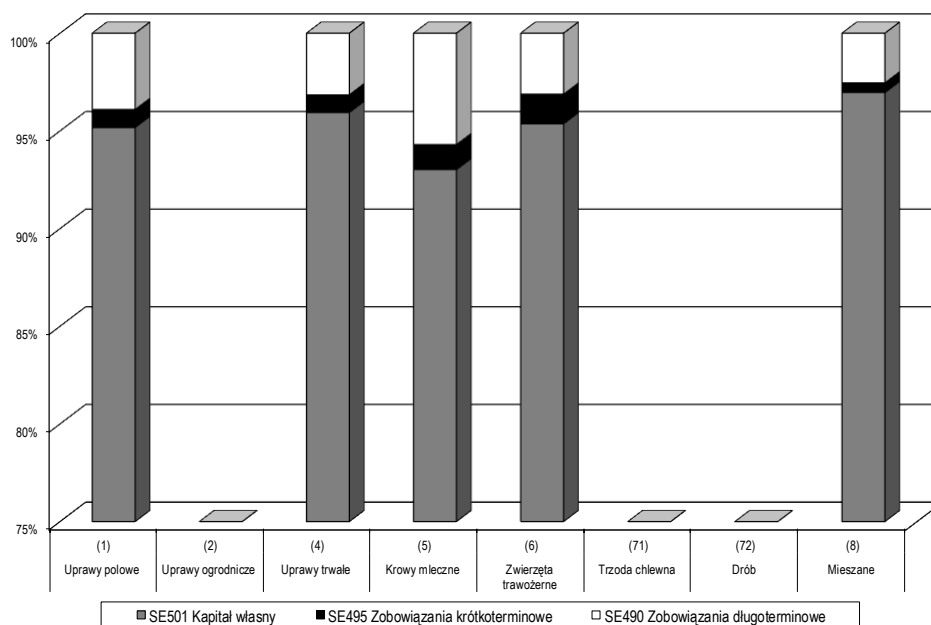
W przypadku gospodarstw specjalizujących się w produkcji zwierzęcej tylko w jednostkach prowadzących chów zwierząt trawożernych udział stada obrotowego wynosił około 50% wartości aktywów obrotowych. W gospodarstwach mlecznych i mieszanych większy udział miały zapasy produktów rolniczych niż stado obrotowe.

Wykres 2.1-29 Struktura aktywów obrotowych według typów rolniczych

Gospodarstwa ekologiczne funkcjonowały głównie w oparciu o kapitał własny, który stanowił od 93 do 97% wartości pasywów ogółem. Niski stan zobowiązań może wynikać ze słabości tych gospodarstw, obawy przed ryzykiem inwestowania, brakiem poczucia stabilności. Aż 71% tych gospodarstw ekologicznych miało wielkość ekonomiczną poniżej 25 tys. euro SO, czyli należało do klasy bardzo małe i małe. Jak wskazują już wcześniejsze wyniki rachunkowości Polskiego FADN na ogół gospodarstwa o takiej wielkości ekonomicznej nie są zdolne do rozwoju, a więc także do ryzykowania w kwestii zadłużania się z braku własnych środków finansowych. Rozważając na temat udziału zadłużenia należy mieć jednak na uwadze wysoką wartość ziemi i jej wpływ na poziom wartości aktywów. W tej sytuacji w wartości aktywów wysoki jest udział kapitału własnego, a udział zobowiązań niski (patrz: Wykres 2.1-30).

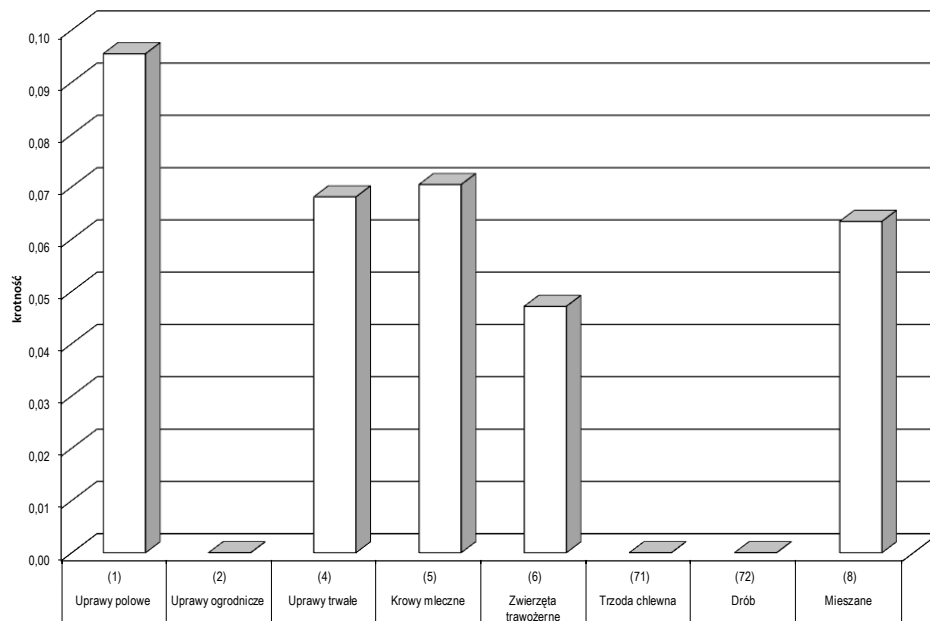
W zobowiązaniach ciążących na gospodarstwach większości typów rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe, związane głównie z inwestycjami. Jedynie w gospodarstwach prowadzących chów zwierząt trawożernych udział zadłużenia krótkoterminowego wynosił 33% w pasywach. Prawdopodobnie rolnicy w tych gospodarstwach potrzebowali kredytów na bieżące funkcjonowanie, a wskazywać na to może osiągnięta najniższa wartość dodana netto na 1 ha użytków rolnych.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów według typów rolniczych

Przeptywy pieniężne (2)⁹ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia, pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa. Poza przeznaczeniem na cele prywatne służy gromadzeniu środków pieniężnych niezbędnych do sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych gospodarstwa rolnego (patrz: Wykres 2.1-31). Przeptywy pieniężne oznaczają więc tempo zwrotu tych środków, czyli im szybciej to następuje tym większa jest efektywność. Najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych, a najniższym zwierzęta trawożerne. W pozostałych typach produkcji przepływy pieniężne były na podobnym poziomie.

⁹ Przeptyw pieniężny (2) (SE530) - ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przeptyw pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przeptyw pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według typów rolniczych

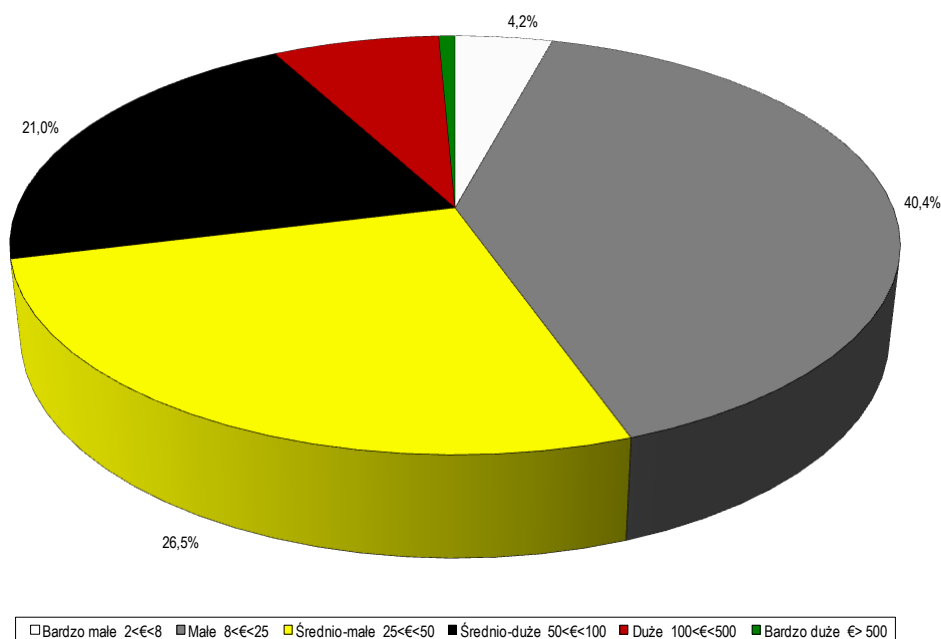
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

Certyfikowane gospodarstwa ekologiczne prowadzące rachunkowość w Polskim FADN posiadały w większości wielkość ekonomiczną nie przekraczającą 50 tys. euro Standardowej Produkcji (SO). Spośród 357 gospodarstw tylko 33 posiadało rozmiar ekonomiczny większy od 50 tys. euro SO. Z tej liczby 26 gospodarstw lokowało się w klasie średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO), 6 w klasie duże (od 100 do 500 tys. euro SO) oraz 1 w klasie bardzo duże (w powyżej 500 tys. euro SO). Wyniki gospodarstw dużych i bardzo dużych ze względu na liczebność mniejszą niż 15 nie są publikowane. W związku z tym podano wyniki czterech klas wielkości ekonomicznej, zdefiniowanych jako bardzo małe, małe, średnio-małe i średnio-duże.

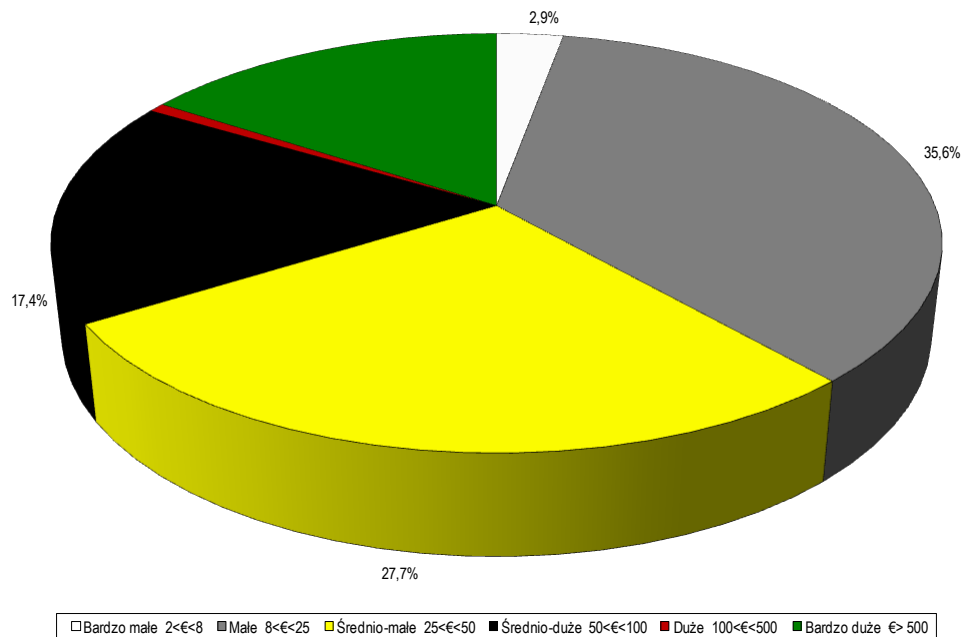
Biorąc pod uwagę zasoby ziemi rolnej użytkowane przez gospodarstwa z poszczególnych klas wielkości ekonomicznej najbardziej istotną grupą w zestawieniu były gospodarstwa małe (od 8 do 25 tys. euro SO), które zajmowały 40,4% użytków rolnych znajdujących się w użytkowaniu 357 ekologicznych gospodarstw rolnych (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa trzech typów rolniczych (mieszane, uprawy polowe oraz specjalizujące się w chowie zwierząt trawożernych) (porównaj Wykres 2.1-1). Znaczący był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na 26,5% powierzchni użytków rolnych. Tylko 4% ziemi było udziałem gospodarstw bardzo małych o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO.

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

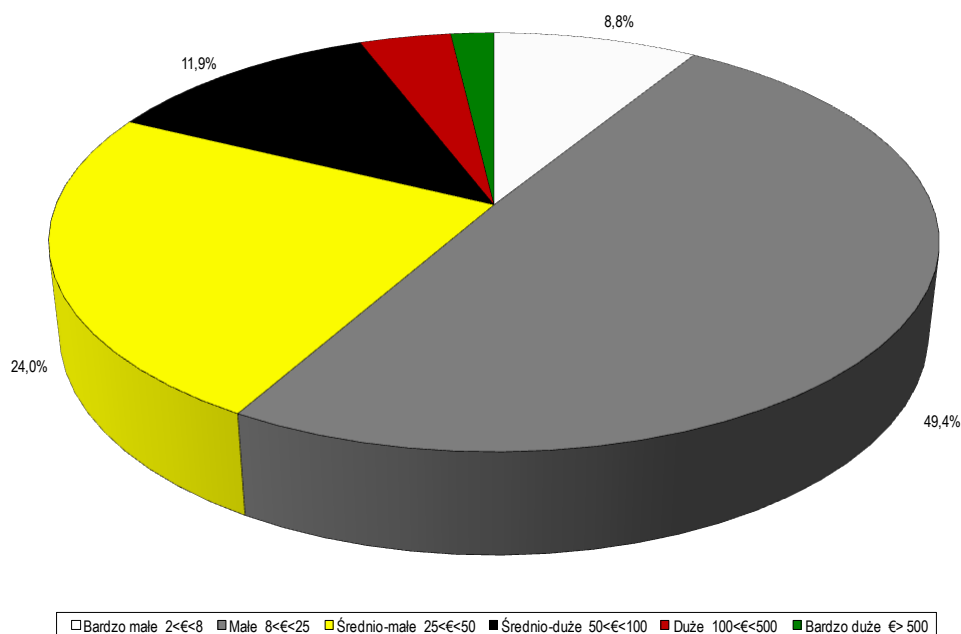

Jak wynika z danych pogłowie zwierząt skoncentrowane było w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 50 tys. euro SO, stanowiąc przy tym 63% pogłowia wszystkich gospodarstw ekologicznych (patrz: Wykres 2.2-2). W gospodarstwach reprezentujących klasę wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO (małe) znajdowało się najmniej zwierząt (2,9% pogłowia).

Wykres 2.2-2 Pogłowie zwierząt w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

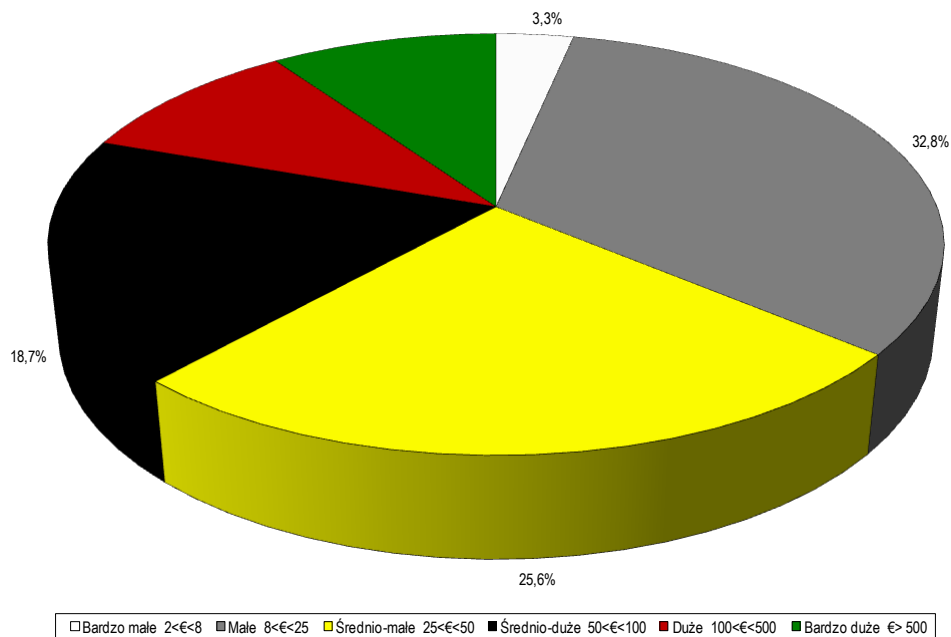
Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w gospodarstwach ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Nakłady pracy w 2014 roku skoncentrowane były w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Te małe pod względem ekonomicznym gospodarstwa, najliczniej reprezentowane w Polskim FADN w 2014 roku (stanowiły 58% zbioru wszystkich gospodarstw ekologicznych) skupiły 49,4% jednostek AWU. Wysoki był również udział nakładów pracy w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. euro SO (24%) (patrz: Wykres 2.2-3).

W próbie Polskiego FADN w 2014 roku na 100% Standardowej Produkcji wytworzonej przez 6 grup gospodarstw 32,8% przypadają na gospodarstwa o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO. Kolejne 25,6% wartości SO wytworzyły gospodarstwa średnio-małe o wielkości ekonomicznej od 25 do 50 tys. SO. Najmniejsze ekonomicznie gospodarstwa (bardzo małe) wytworzyły tylko 3,3% wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4).

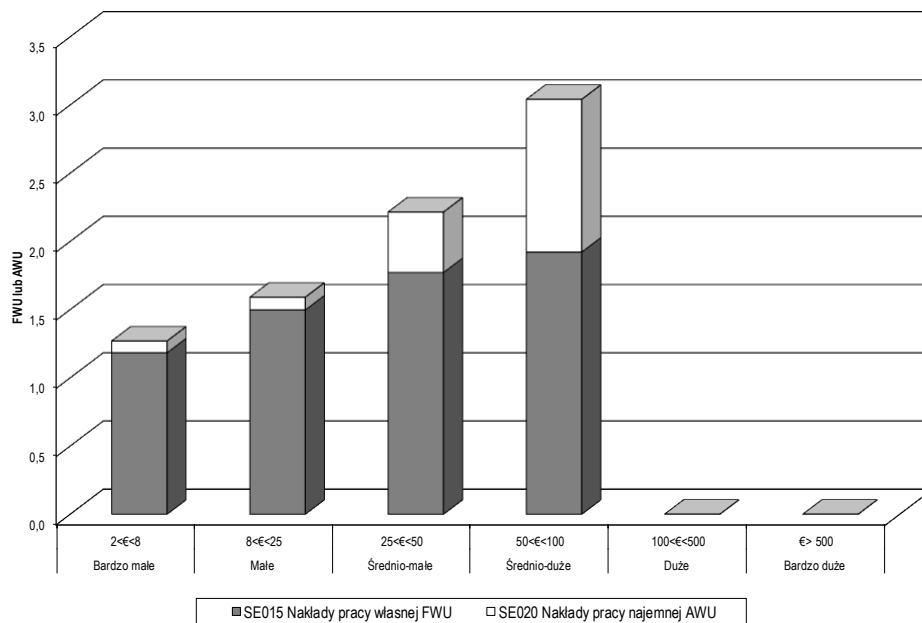
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN według klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw ekologicznych według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej poziom nakładów pracy wzrastał wraz ze wzrostem klasy ekonomicznej – od 1,3 do 3 AWU. Swą działalność gospodarstwa prowadziły głównie w oparciu o własną siłę roboczą. Nakłady pracy najemnej stanowiły od 6% (gospodarstwa małe) do 37% (gospodarstwa średnio-duże) wielkości nakładów ogółem (patrz: Wykres 2.2-5).

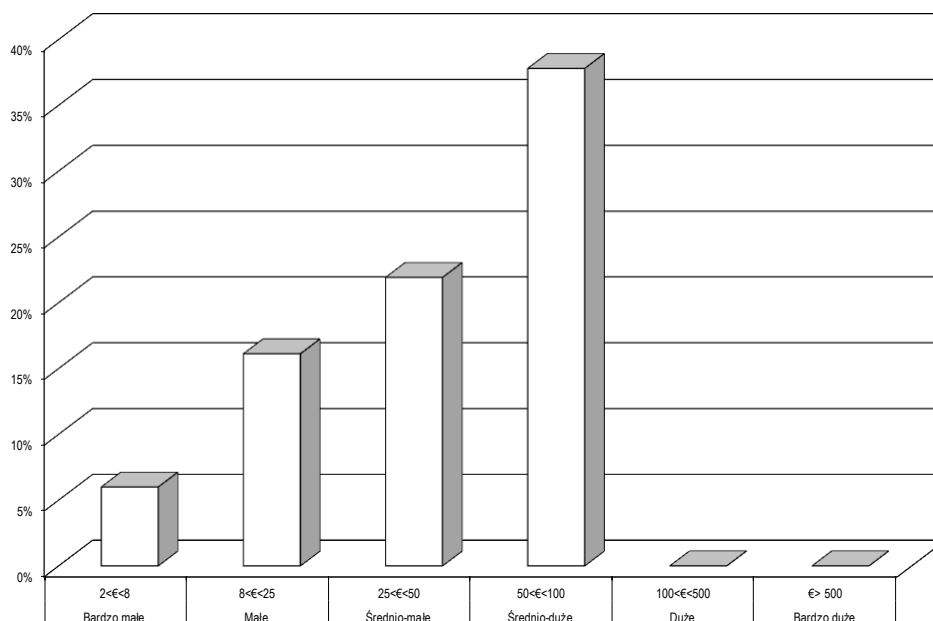
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach ekologicznych wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej powiększała się ich średnia powierzchnia użytków rolnych. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi rodzimowanej¹⁰. Jej udział w użytkach rolnych, zaprezentowany na Wykres 2.2-6 zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z 6% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 38% w grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO). Z analizy własnościowej użytków rolnych wynika, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej w strukturze użytków rolnych dominowały grunty własne.

¹⁰ Patrz: przypis 1 na str. 7.

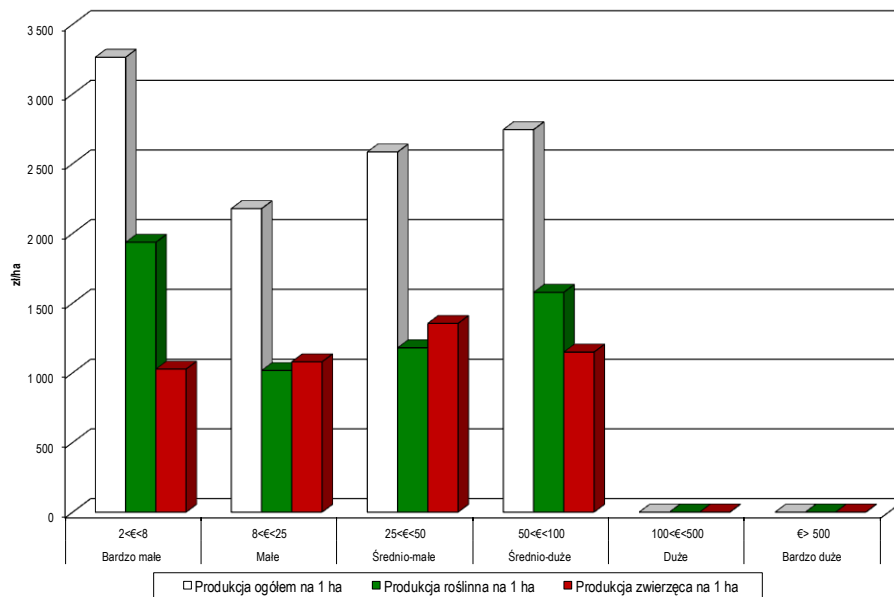
Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa według klas wielkości ekonomicznej**

Najwyższą produktywność ziemi mierzoną wartością produkcji ogółem na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa bardzo małe (od 2 do 8 tys. euro SO) i wyniosła ona 3 263 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-7). Proporcjonalnie do produktywności ziemi mierzonej wartością produkcji ogółem, zmieniała się także wartość produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych i tak gospodarstwa bardzo małe osiągnęły produktywność na poziomie 1 935 zł/ha. Z kolei najwyższą wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha UR zanotowano w gospodarstwach średnio-małych (1 354 zł), a najniższą w gospodarstwach bardzo małych (1 026 zł).

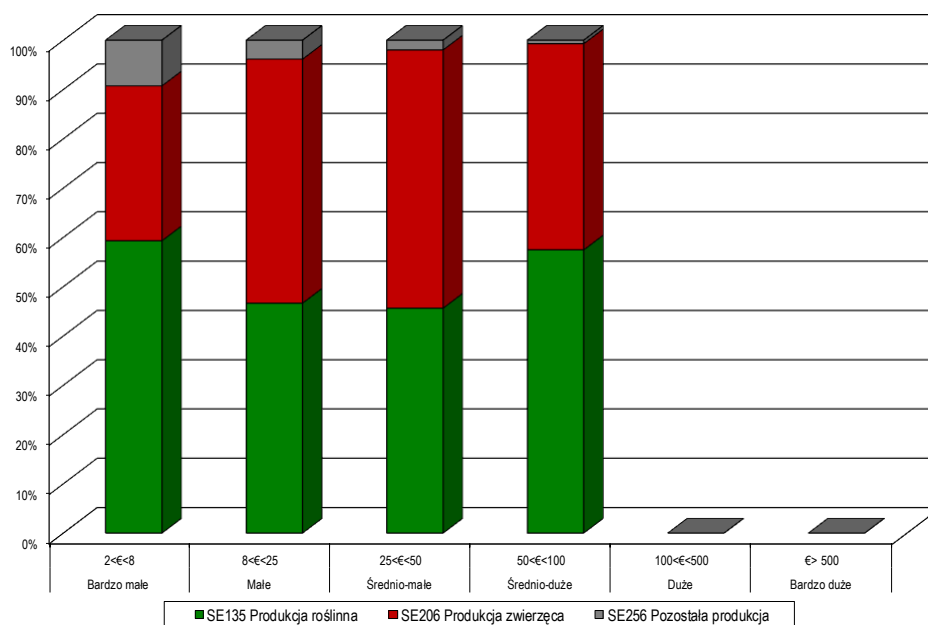
Dość niski poziom produktywności w gospodarstwach ekologicznych jest powodowany wieloma czynnikami. Z doświadczeń FADN wynika, że najczęściej wysoka produktywność w gospodarstwach o bardzo małym potencjale ekonomicznym to efekt dobrze zorganizowanej produkcji, ukierunkowania na produkcję surowców niszowych (np. warzyw, owoców), przestrzeganie zasad zamkniętego obiegu materii organicznej i wykorzystania zasobów siły roboczej, dokładności w wykonywaniu zabiegów pielęgnacyjnych, co w rezultacie przynosi wysoką wydajność produkcji. Opisany tu spadek produktywności ziemi wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw jest specyficzny dla gospodarstw ekologicznych. W gospodarstwach stosujących konwencjonalne metody produkcji obserwujemy zjawisko odwrotne.

Wykres 2.2-7 Produkcja w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze produkcji dwóch grup gospodarstw pogrupowanych według wielkości ekonomicznej dominowała produkcja roślinna (patrz: Wykres 2.2-8). Jej udział w gospodarstwach najstarszych ekonomicznie (bardzo małych) wyniósł 59%, a w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie (średnio-dużych) 57%. W gospodarstwach małych poziom produkcji roślinnej i zwierzęcej był na podobnym poziomie. Produkcja zwierzęca przeważała w gospodarstwach średnio-małych (52%). Produkcja pozostała stanowiła maksymalnie 9% wartości produkcji ogółem (gospodarstwa bardzo małe) i ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział malał.

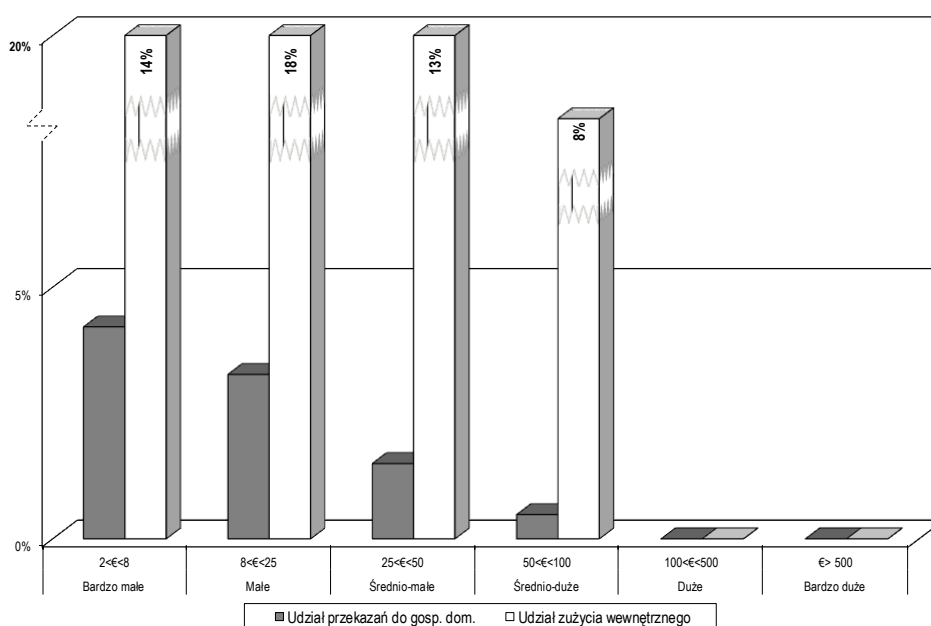
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej malał również udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji (patrz: Wykres 2.2-9). Najwięcej (4%) produkcji zużywano na potrzeby prywatne w gospodarstwach bardzo małych.

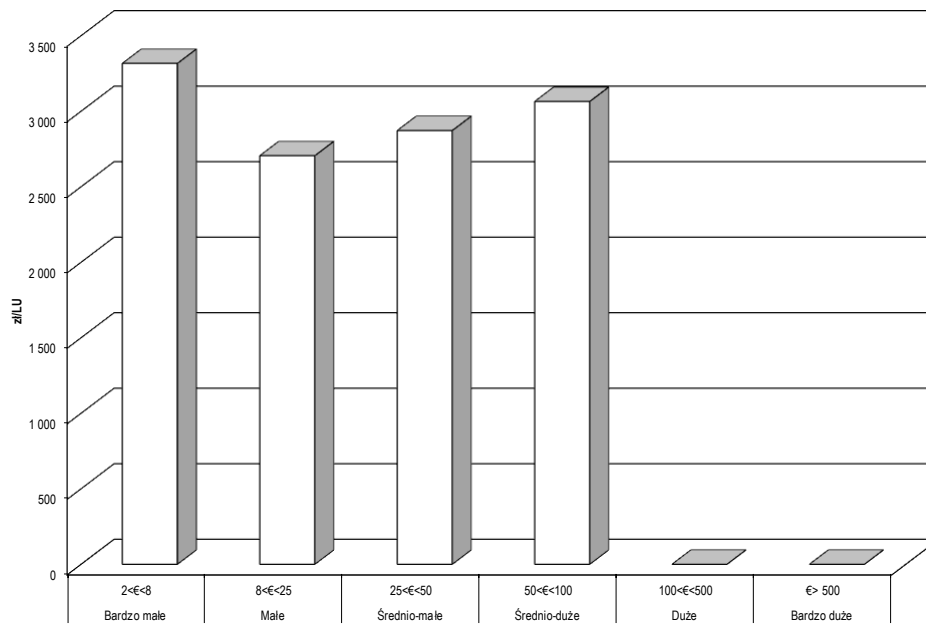
W największym stopniu zużywano produkty własne na siew i paszę w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO, w których w obrocie wewnętrznym wykorzystano 18% wytworzonej produkcji. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 2 do 8 tys. euro SO i od 25 do 50 tys. euro SO udział zużycia produktów własnych w produkcji ogółem było na zbliżonym poziomie i wynosiło od 13 do 14% .

Wykres 2.2-9 Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

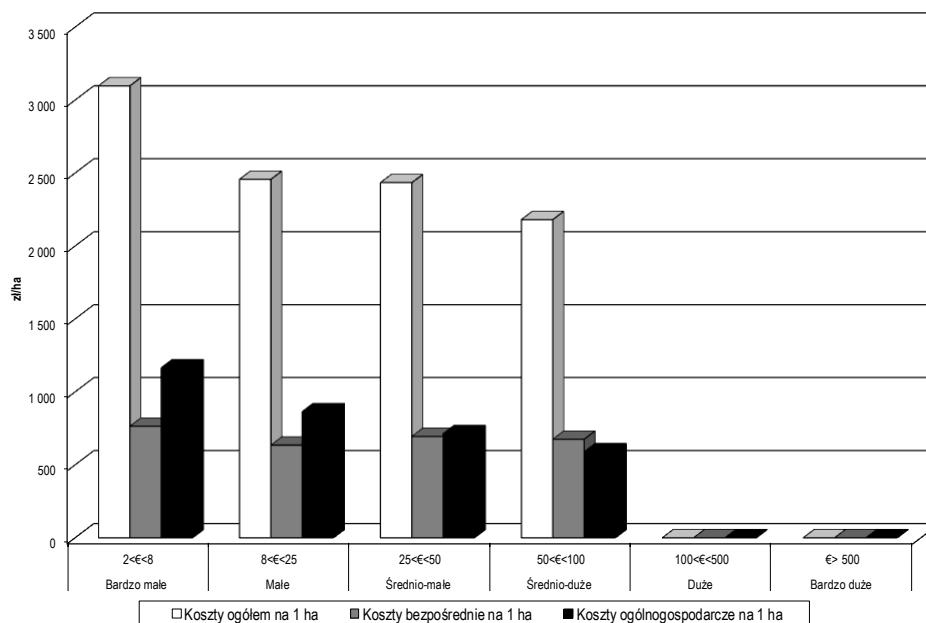

Średnia wartość produkcji zwierzęcej na jednostkę przeliczeniową zwierząt (LU), podobnie jak w przypadku produkcji ogółem na 1 ha, była najwyższa w gospodarstwach bardzo małych (od 2 do 8 tys. euro SO) i wyniosła 3 316 zł/LU (patrz: Wykres 2.2-10). Najniższą produktywność zwierząt zanotowano w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO (2 705 zł/LU).

Wykres 2.2-10 Produkcja zwierzęca w zł na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

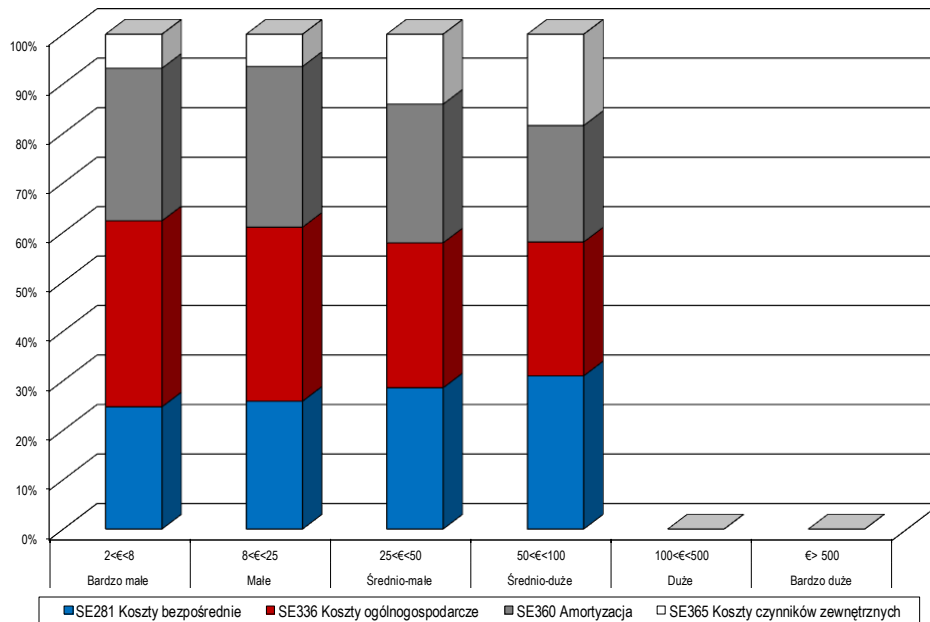
Analizowane prawidłowości produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. Najwyższe koszty ogółem, a także koszty związane bezpośrednio z procesem produkcji (bezpośrednie i ogólnogospodarcze) na 1 ha UR poniesiono w gospodarstwach bardzo małych. Koszty ogółem wynosiły ponad 3 097 zł, bezpośrednio 765 zł, a ogólnogospodarcze 1 165 zł/ha (patrz: Wykres 2.2-11). W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zmniejszał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej. Najniższa wartość kosztów bezpośrednich to 635 zł na hektar w gospodarstwach małych. Większe zróżnicowanie w odniesieniu do 1 ha UR dotyczyło kosztów ogólnogospodarczych, które od 1 165 zł w gospodarstwach bardzo małych zniżyły się do 590 zł w gospodarstwach średnio-dużych. Na podstawie zaprezentowanych danych można stwierdzić, że ze wzrostem potencjału ekonomicznego gospodarstw ekologicznych następowało obniżenie intensywności produkcji.

Wykres 2.2-11 Koszty produkcji w zł na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 25 do 31%) (patrz: Wykres 2.2-12). Z kolei udział kosztów ogólnogospodarczych był najwyższy w gospodarstwach bardzo małych (37%) i obniżał się, osiągając poziom 27% w gospodarstwach średnio-dużych. Przewaga udziału tej grupy kosztów nad kosztami bezpośrednimi we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej, z wyjątkiem gospodarstw średnio-dużych, może wynikać z faktu, że korzystano w większym stopniu z własnych środków plonotwórczych, głównie nawozów naturalnych, które w FADN nie są rejestrowane.

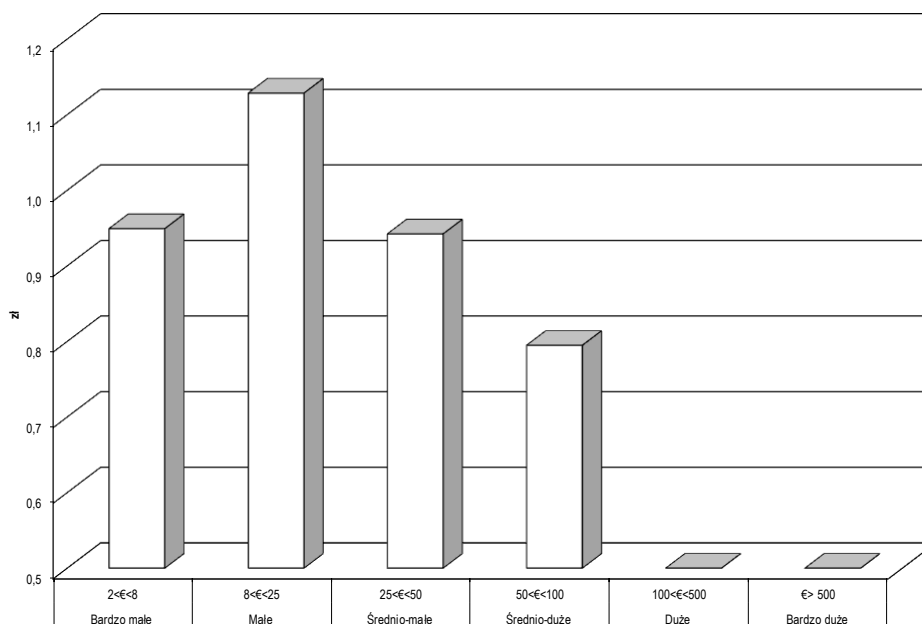
W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, zaczynając od gospodarstw małych, jej udział w kosztach ogółem malał. Zależność ta może świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do realizowanej produkcji. Wyraźnie natomiast wzrastał udział kosztów czynników zewnętrznych, z 7% w gospodarstwach bardzo małych do 18% w średnio-dużych. Związane jest to ze znacznym udziałem pracy najemnej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokich kosztach wynagrodzeń w gospodarstwach w klasie wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

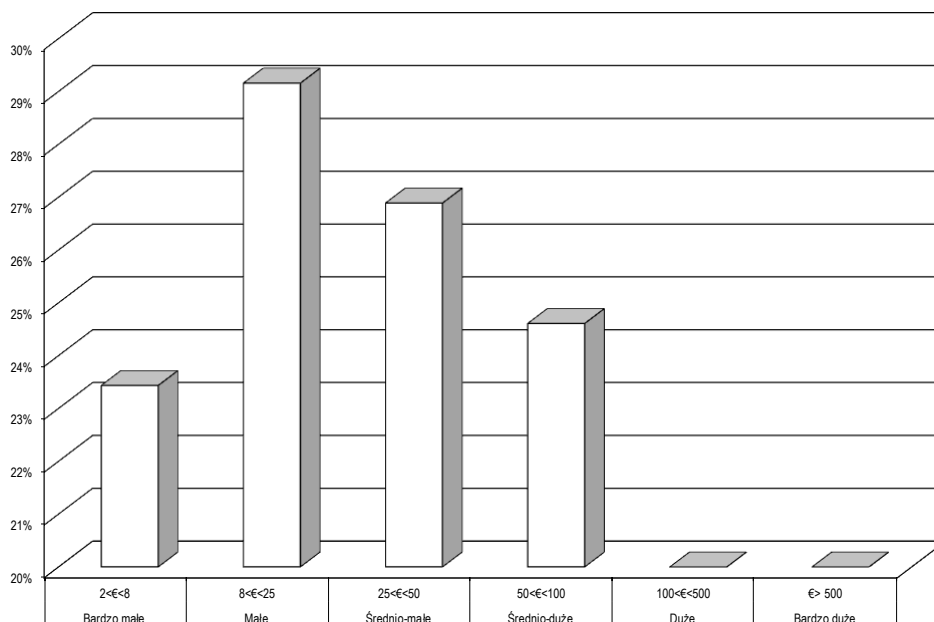
Efektywność produkcji mierzona stosunkiem kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem była najniższa w gospodarstwach małych, w których na wytworzenie 1 zł wartości produkcji poniesiono 1,13 zł kosztów (patrz: Wykres 2.2-13). Spośród badanych grup najbardziej efektywne okazały się gospodarstwa średnio-duże, w których koszt wytworzenia 1 zł produkcji wyniósł 0,79 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

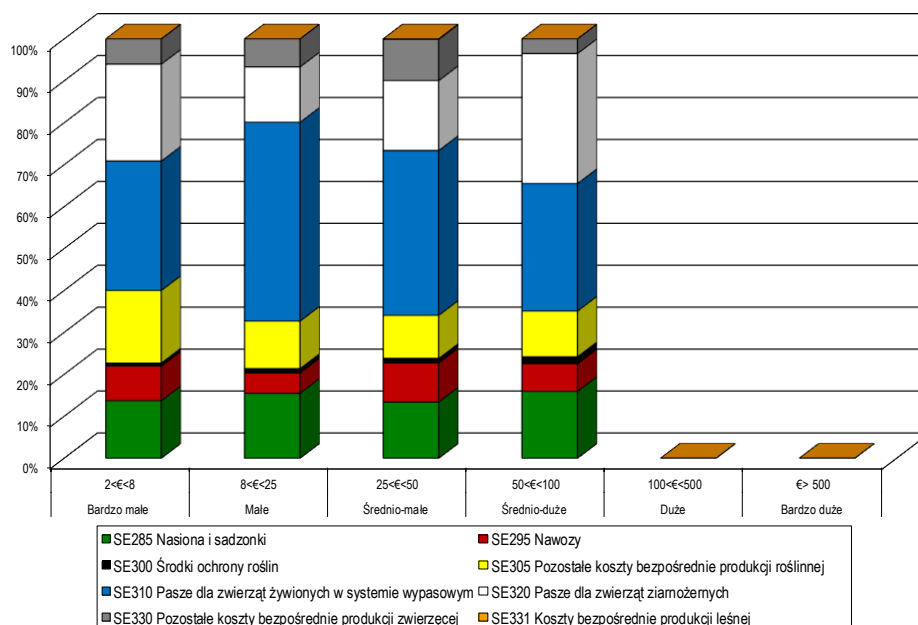

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem kształtowała się od 23% w gospodarstwach bardzo-małych (od 2 do 8 tys. euro SO) do 29% w klasie gospodarstw małych (od 8 do 25 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-14).

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich według klas wielkości ekonomicznej

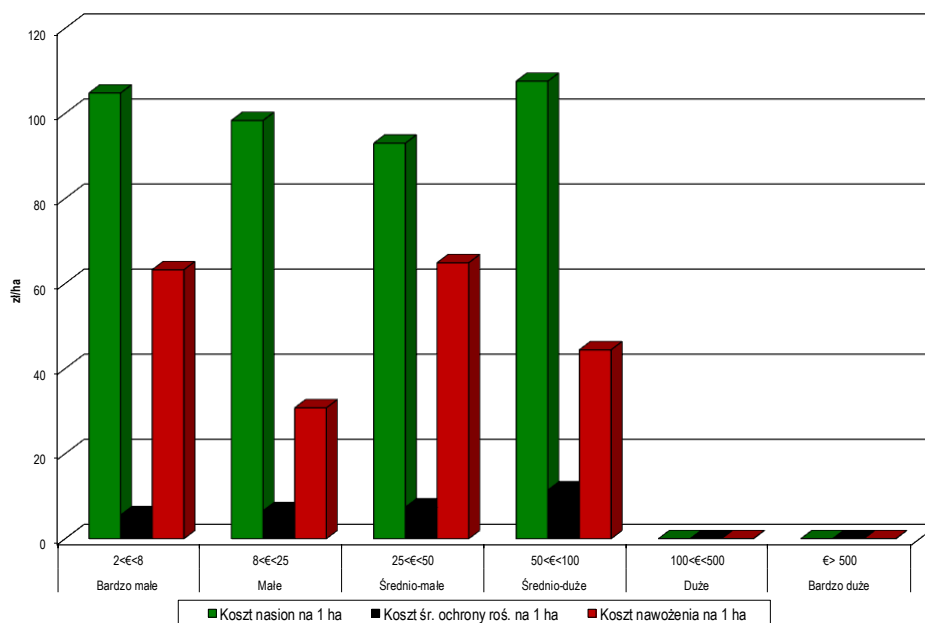

Podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich wszystkich klas wielkości ekonomicznej był koszt pasz dla zwierząt chowanych w gospodarstwie (patrz: Wykres 2.2-15). Łącznie dla zwierząt trawożernych i ziarnożernych wynosił on od 54% (gospodarstwa bardzo małe) do

61% (gospodarstwa średnio-dużych). Wszystkie grupy gospodarstw charakteryzował dość podobny udział kosztu nasion i sadzonek (13-16%) w poszczególnych grupach gospodarstw. Udział kosztu środków ochrony roślin wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, stanowiąc 1,7% kosztów bezpośrednich w gospodarstwach średnio-dużych. Natomiast w przypadku kosztów nawozów najwyższy udział zanotowano w gospodarstwach średnio-małych

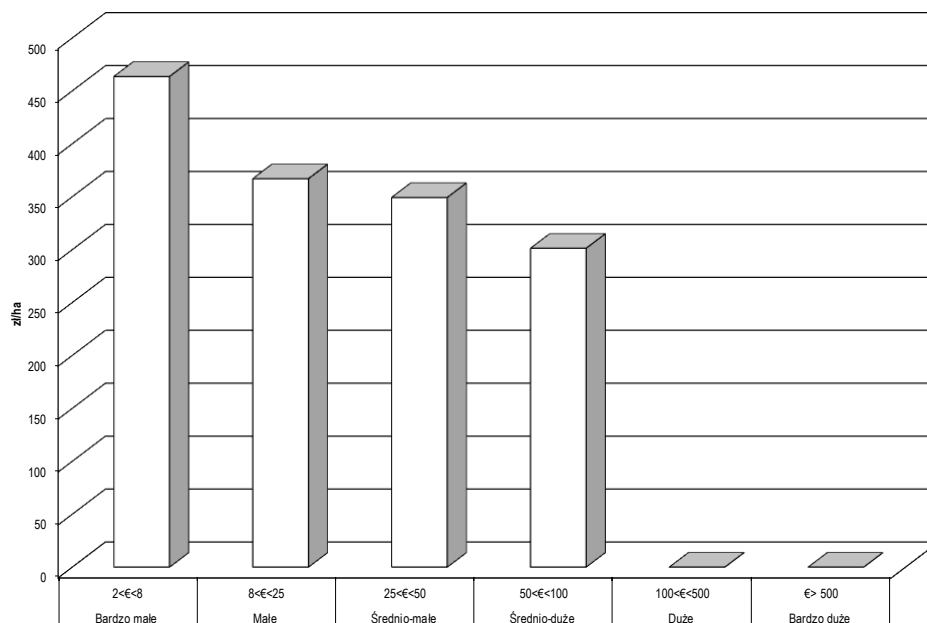
Najwyższe koszty nawożenia na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ekologicznych poniosły w 2014 r. gospodarstwa średnio-małe i była to zaledwie kwota 65 zł/ha UR (patrz: Wykres 2.2-16). Koszt środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 użytków rolnych rósł wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej, z 6 zł/ha w gospodarstwach bardzo małych do 11 zł/ha w gospodarstwach średnio-dużych. W gospodarstwach tych wystąpił również najwyższy koszt nasion i sadzonek (108 zł/ha).

Wykres 2.2-16 Koszty nawożenia, środków ochrony roślin i nasion na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

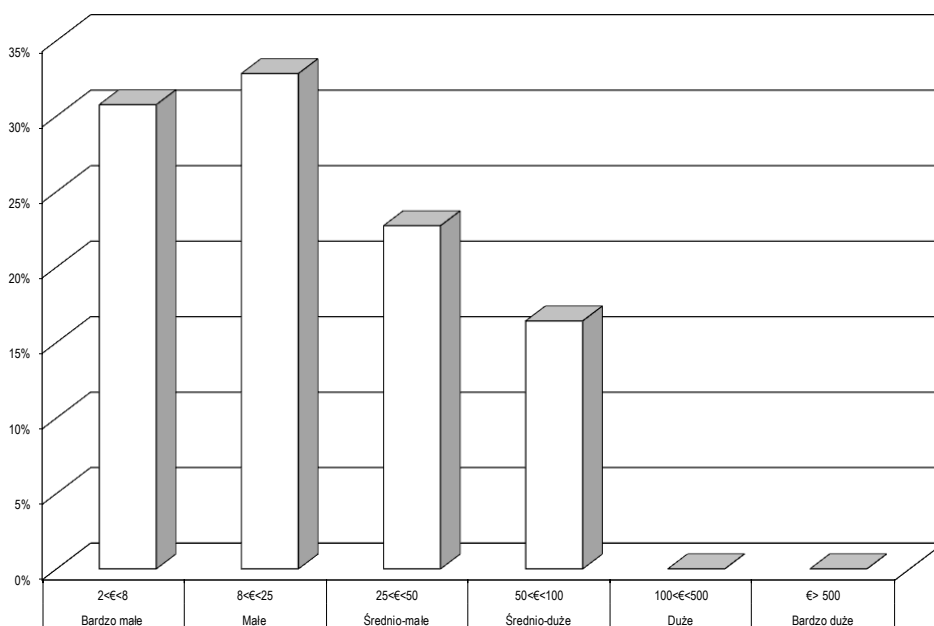
Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku obserwowany był spadek kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach bardzo małych był 1,5-krotnie wyższy niż w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wykazywał tendencję malejącą wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej gospodarstwa, z wyjątkiem gospodarstw małych. W tej grupie gospodarstw zanotowano najwyższy udział amortyzacji w wartości dodanej brutto i wyniósł on 33%, a następnie zmalał do 16% w gospodarstwach średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-18).

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto według klas wielkości ekonomicznej

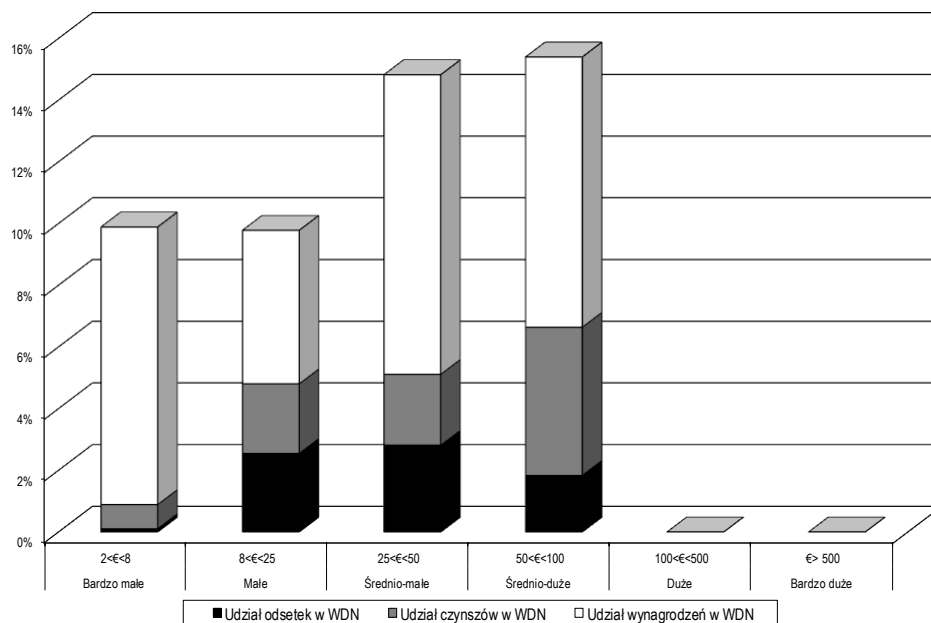

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹¹.

W przypadku analizowanych gospodarstw ekologicznych najwyższy udział zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) w działalności gospodarstw w stosunku do wartości dodanej netto wystąpił w gospodarstwach średnio-dużych (15%); w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej koszt ten wahał się od 9 do 14,8%. W analizowanych grupach gospodarstw najbardziej obciążającym składnikiem kosztów czynników zewnętrznych był koszt pracy najemnej (patrz: Wykres 2.2-19).

Udział kosztu czynszu dzierżawnego za ziemię w kosztach czynników zewnętrznych wzrastał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw, co wynikało ze wzrostu dodziawrzawianej powierzchni ziemi. Większy udział kosztu czynników zewnętrznych w gospodarstwach najsilniejszych ekonomicznie potwierdza fakt oparcia w większym stopniu, niż w pozostałych klasach wielkości ekonomicznej, działalności rolniczej na czynnikach zewnętrznych (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30).

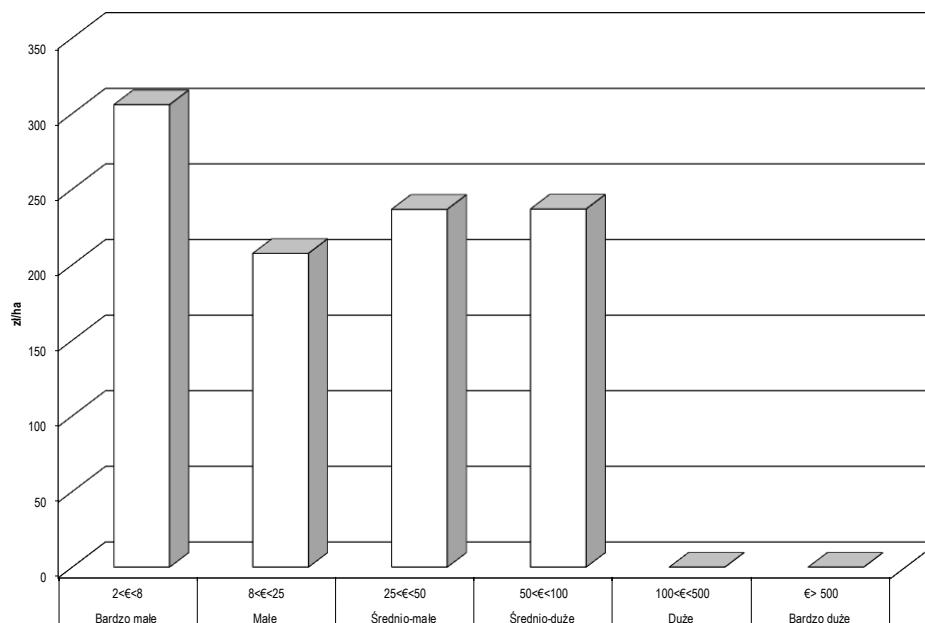
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto według klas wielkości ekonomicznej

W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO wartość kosztów bezpośrednich na 1 ha kształtowała się na takim samym poziomie i wynosiła 237 zł/ha. W gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 8 do 25 tys. euro SO wartość poniesionych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej była o 99 zł/ha niższa od poniesionych przez gospodarstwa o najmniejszej wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-20).

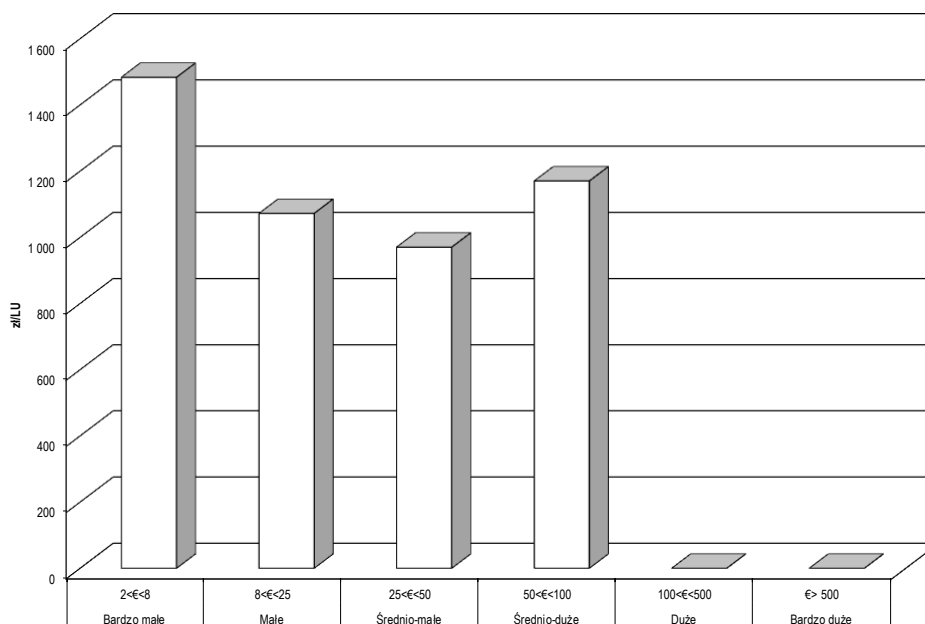
¹¹ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha według klas wielkości ekonomicznej

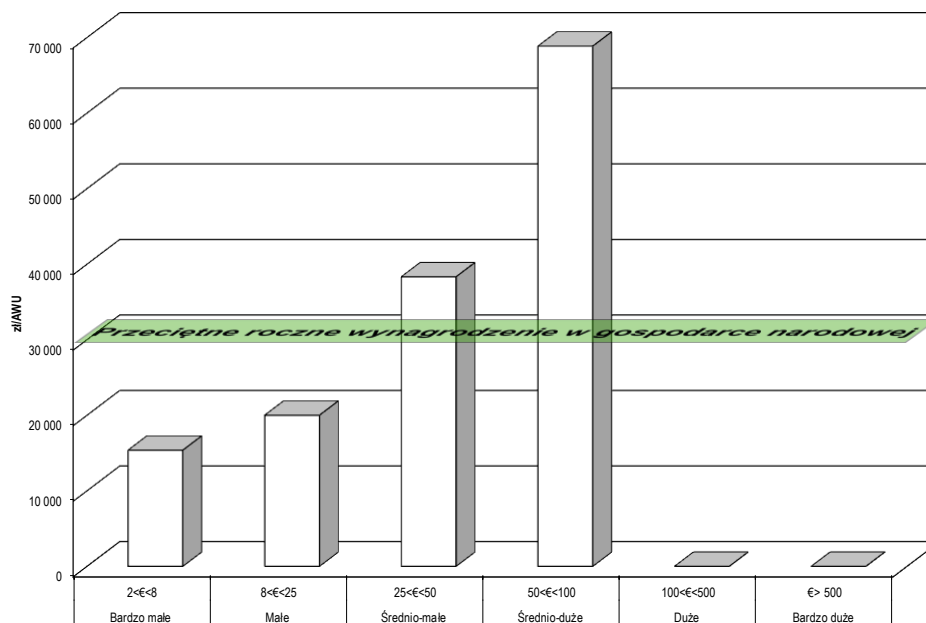
Podobnie jak w przypadku kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha UR najwyższe koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU, poniesiono w gospodarstwach bardzo małych (1 483 zł/LU). W gospodarstwach średnio-małych były one niższe o 513 zł i jednocześnie najniższe spośród czterech opisywanych klas wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-21).

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU według klas wielkości ekonomicznej

W 2014 roku gospodarstwa najłabsze ekonomicznie (bardzo małe i małe) wypracowały wartość dodaną netto na AWU na poziomie niższym od średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej, które wynosiło 30 915¹². W gospodarstwach średnio-dużych, w których średnia powierzchnia użytków rolnych była wyższa osiągnięto na osobę pełnozatrudnioną 68 857 zł wartości dodanej netto, to jest prawie 4,5-krotnie więcej niż w gospodarstwach bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-22).

Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

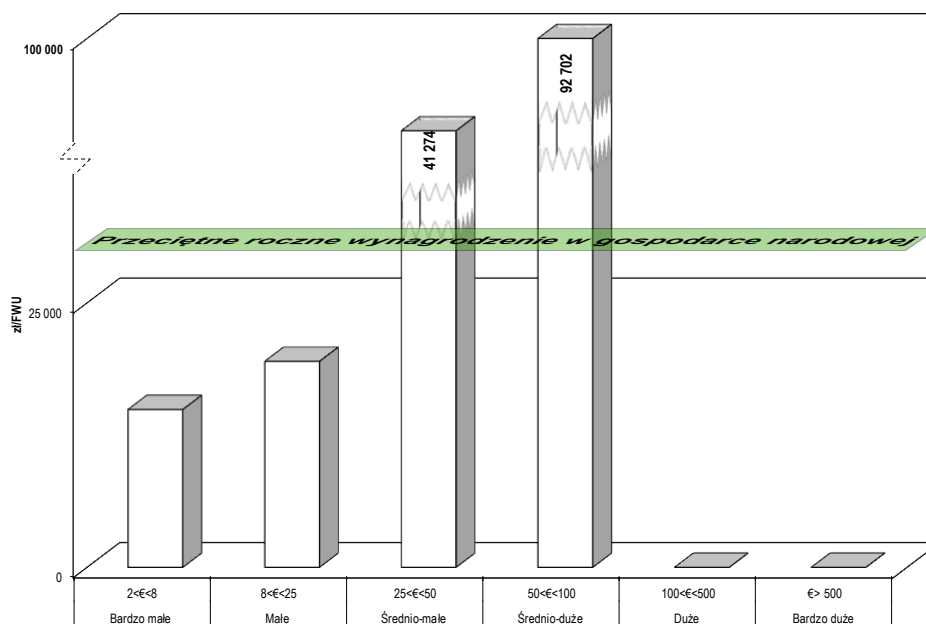
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

Podobnie jak w przypadku produkcji, wielkość ekonomiczna gospodarstw wyznacza ich zdolność do tworzenia dochodów. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że jego wielkość była silnie związana z wielkością ekonomiczną. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na poziomie powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa w grupach powyżej 25 tys. euro SO. W grupie gospodarstw średnio-dużych (od 50 do 100 tys. euro SO), dochód był prawie 3-krotnie większy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący 48% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw

¹² Patrz: przypis 8, na str. 25.

według wielkości ekonomicznej wynika, że 71% gospodarstw posiadających certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 2.1-1).

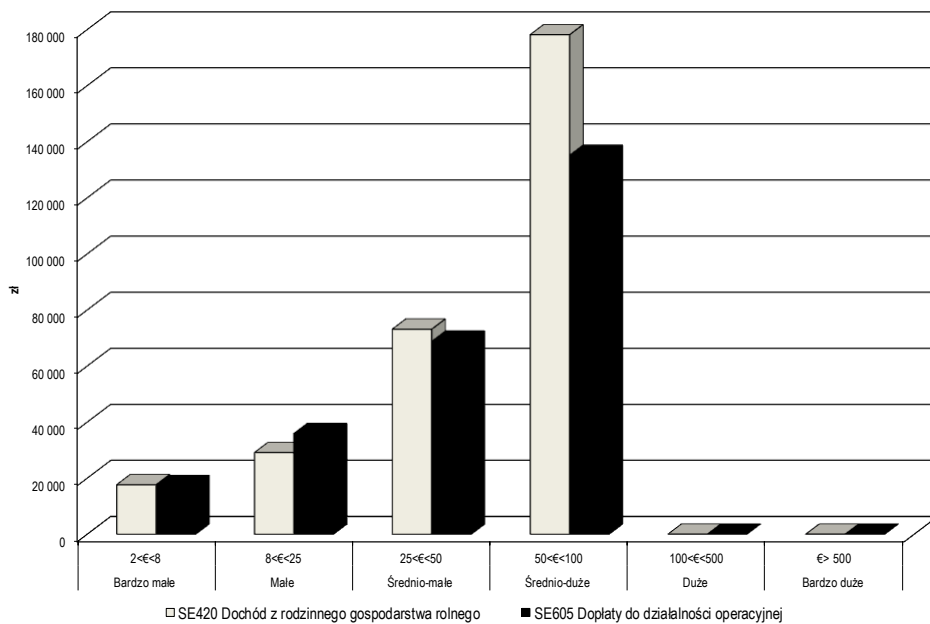
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej według klas wielkości ekonomicznej

W dochodzie gospodarstw ekologicznych znajdujących się w bazie Polskiego FADN istotny udział miały dopłaty, rekompensujące rolnikom utraconą wartość dodaną w wyniku prowadzenia produkcji metodami ekologicznymi.

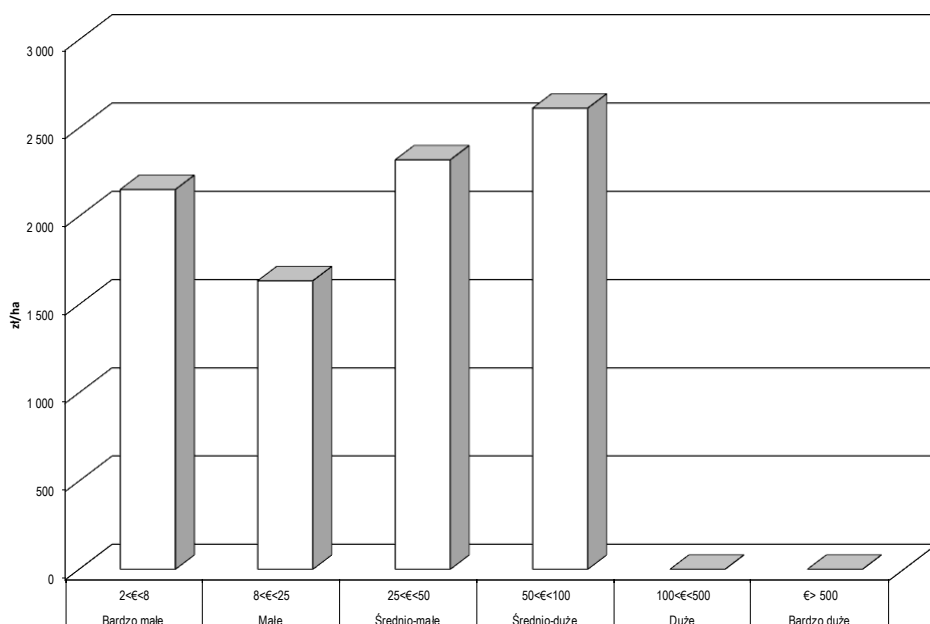
W przeliczeniu na gospodarstwo zarówno dopłaty do działalności operacyjnej jak i dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego rosły wraz ze zwiększaniem się wielkości ekonomicznej gospodarstwa. Najwyższa relacja dopłat do działalności operacyjnej do dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (123%) występowała w gospodarstwach małych (od 8 tys. do 25 tys. euro SO). Oznacza to, że w tej grupie gospodarstw dopłaty pokrywały nadwyżkę kosztów nad produkcją. Wartość tej relacji zmniejszała się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej osiągając poziom 76% w przypadku gospodarstw średnio-dużych (od 50 tys. do 100 tys. euro SO) (patrz: Wykres 2.2-24).

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego według klas wielkości ekonomicznej

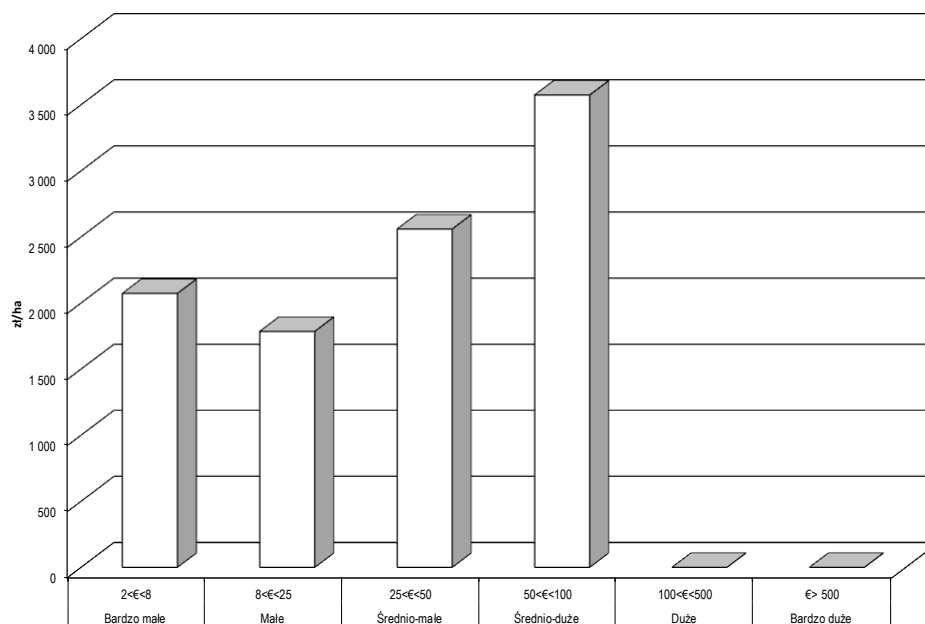
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. W 2014 roku w analizowanych gospodarstwach wspomniana relacja wahała się od 1 634 zł (gospodarstwa małe) do 2 612 zł (średnio-duże) (patrz: Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

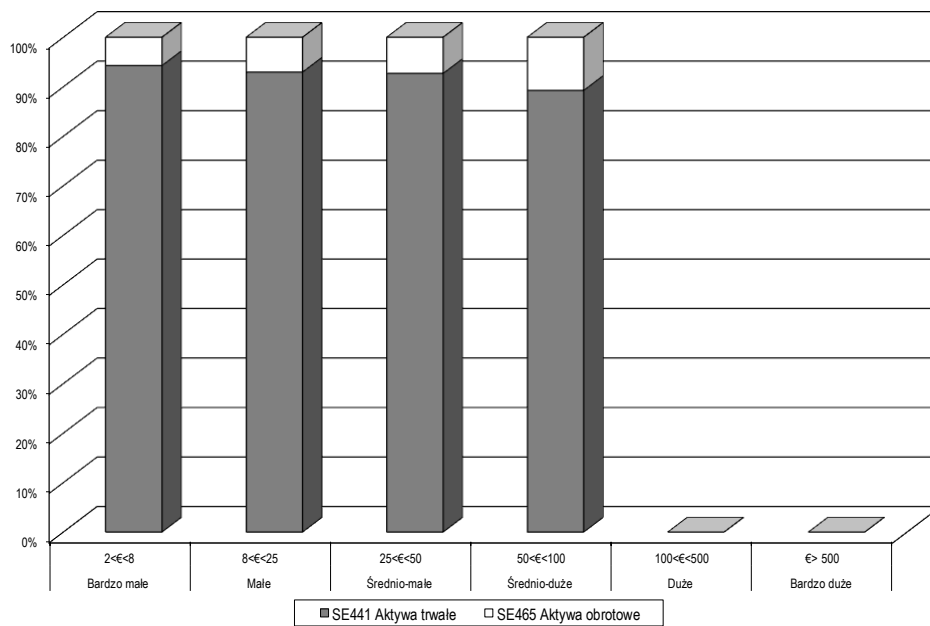
W przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 hektar własnych użytków rolnych powtórzył się schemat opisujący wartość dodaną netto (porównaj: Wykres 2.2-25 i Wykres 2.2-26). Najlepszy wynik pod tym względem osiągnęły również gospodarstwa średnio-duże (od 50 do 100 tys. euro SO), w których dochód wyniósł 3 573 zł/ha.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych według klas wielkości ekonomicznej

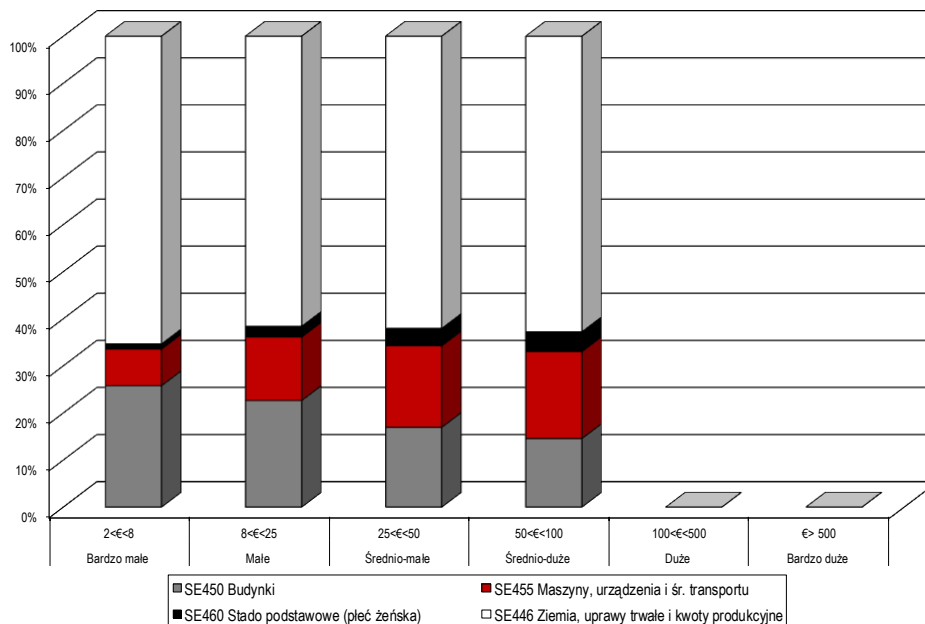
Z danych rachunkowych w 2014 r. wynika, że gospodarstwa ekologiczne we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej miały dość podobny udział aktywów trwałych w strukturze aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział aktywów trwałych nieznacznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, z 94 (gospodarstwa bardzo małe) do 89% (gospodarstwa średnio-duże).

Wykres 2.2-27 **Struktura aktywów według klas wielkości ekonomicznej**

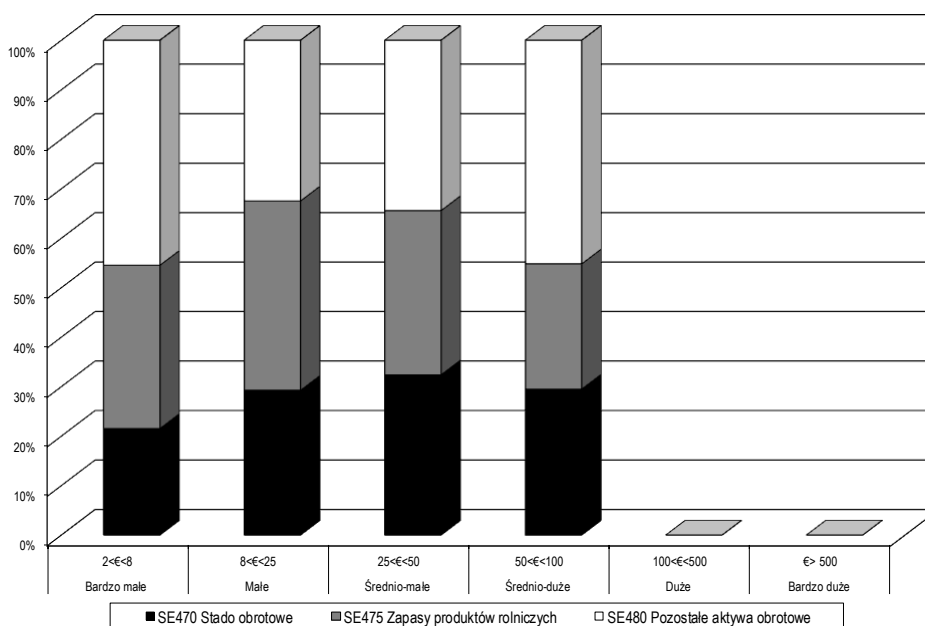
W strukturze aktywów trwałych dominowała ziemia, uprawy trwałe i kwoty produkcyjne (patrz: Wykres 2.2-28). Średnio stanowiły one 62% wartości wszystkich aktywów trwałych. Udział budynków, które są drugim ważnym składnikiem aktywów trwałych, systematycznie malał wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Największym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa bardzo małe (26%), a najmniejszym średnio-duże (15%). Odwrotną tendencję można zauważyć w przypadku maszyn, urządzeń i środków transportu. Najmniejszy udział w aktywach trwałych miało stado podstawowe zwierząt, które w żadnej grupie gospodarstw nie przekroczyło 5%; najwięcej stanowiło w gospodarstwach średnio-dużych.

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych według klas wielkości ekonomicznej

W strukturze aktywów obrotowych, w gospodarstwach małych (od 8 do 25 tys. euro SO) dominowały zapasy produktów rolniczych, a w pozostałych trzech grupach gospodarstw - pozostałe aktywa obrotowe (patrz: Wykres 2.2-29). Wartość stada obrotowego zwierząt miała największy udział w gospodarstwach średnio-małych (32% aktywów obrotowych).

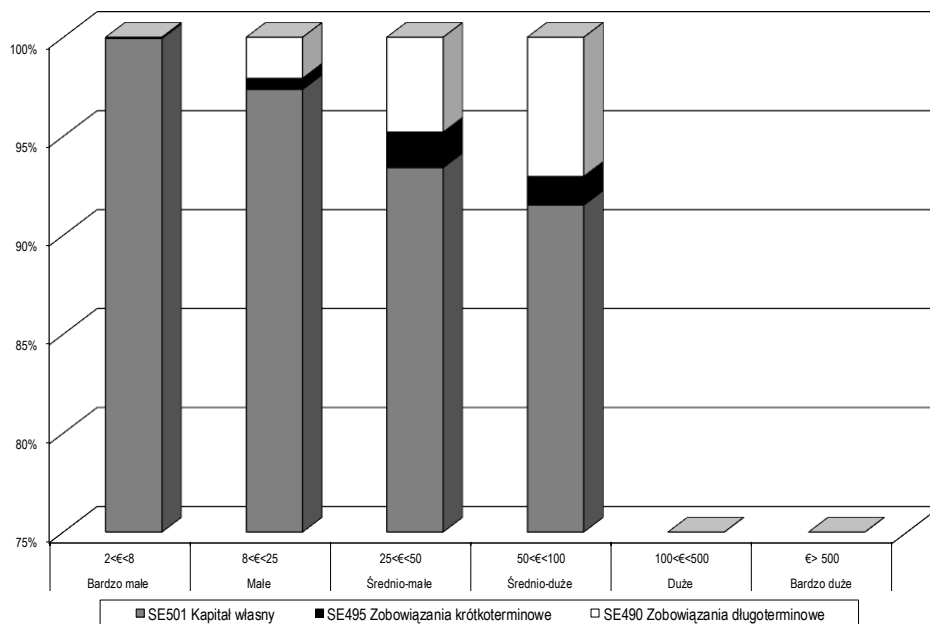
Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych według klas wielkości ekonomicznej

Silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw wykazywała również struktura pasywów (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem

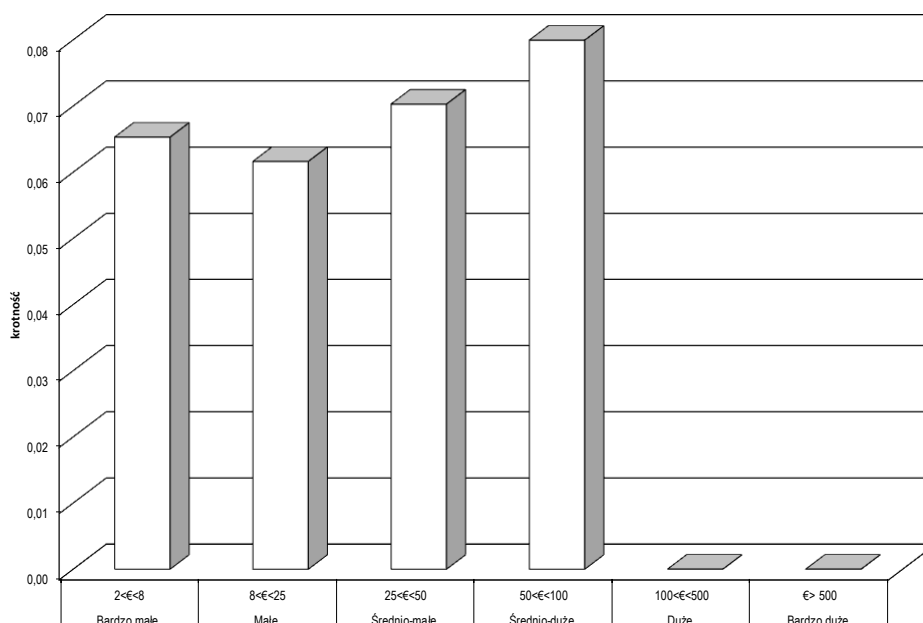
ekonomicznym, tym większy był udział kapitałów obcych w finansowaniu majątku. Całkowite zadłużenie największych gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 50 do 100 tys. euro SO wyniosło 8% wartości pasywów ogółem, przy czym 82% zobowiązań stanowiły kredyty długoterminowe. Najniższy (0,06%) poziom zadłużenia wystąpił w gospodarstwach bardzo małych, z czego na zadłużenie krótkoterminowe przypadało 75%.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów według klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem wykazywał tendencję wzrostową (patrz: Wykres 2.2-31) od klasy gospodarstw małych (od 8 do 25 tys. euro SO). W ostatniej grupie gospodarstw (średnio-dużych) zwrot ten był najwyższy, co oznacza, że jednostki te charakteryzowały się najwyższą efektywnością środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem według klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. W 2014 roku w próbie Polskiego FADN było 357 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych prowadzących produkcję w 100% w systemie ekologicznym. W wyniku dokonanej klasyfikacji według 2 kryteriów zakwalifikowały się one do pięciu typów rolniczych i czterech klas o wielkości ekonomicznej od 2 do 100 tys. euro Standardowej Produkcji (SO), przy czym dla Polski próg ekonomiczny włączający gospodarstwo do FADN wynosi 4 tys. euro SO. W podziale na typy produkcji reprezentowane były uprawy polowe, uprawy trwałe, krowy mleczne, zwierzęta trawożerne oraz gospodarstwa mieszane.
2. Większość analizowanych gospodarstw ekologicznych (252) charakteryzowała niska wielkość ekonomiczna – od 4 do 25 tys. euro. 98 gospodarstw miało potencjał ekonomiczny w przedziale 25 -100 tys. euro i 7 gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO.
3. Pod względem specjalizacji produkcji liczebność gospodarstw była dość zróżnicowana. Zbliżone liczbowo były grupy gospodarstw mlecznych i ze zwierzętami trawożnymi (67 i 73), polowych było 75, a z produkcją mieszaną 110 obiektów. Najmniej gospodarstw obejmowała grupa z uprawami trwałymi (23).
4. W roku 2014 w większości gospodarstw ekologicznych osiągnięto bardzo niską efektywność produkcji, a nawet straty jak w przypadku gospodarstw realizujących chów zwierząt trawożernych – koszt wytworzenia 1 złotówki produkcji wynosił średnio 1,28 zł. Efektywne pod względem poniesionych kosztów okazały się gospodarstwa z uprawami

polowymi i krowami mlecznymi (koszt wytworzenia złotówki produkcji wynosił odpowiednio 0,88 zł i 0,83 zł

5. Produktywność ziemi wahała się od 1 500 zł/ha UR (gospodarstwa prowadzące chów zwierząt trawożernych) do 3 700 zł/ha (krowy mleczne). W grupach wydzielonych na podstawie wielkości ekonomicznej najwyższa produkcja na 1 ha UR (3 263 zł) była w gospodarstwach bardzo małych, a najniższa (2 177 zł) w gospodarstwach małych.
6. Na dość niską intensywność produkcji w gospodarstwach ekologicznych Polskiego FADN w dużym stopniu oddziaływają niskie koszty bezpośrednie. Ich udział w kosztach ogółem wynosił maksymalnie 30% w gospodarstwach pogrupowanych według typów rolniczych i 25-31% w grupach sklasyfikowanych według wielkości ekonomicznej.
7. Kondycja ekonomiczna większości analizowanych gospodarstw ekologicznych była uzależniona od wsparcia zewnętrznego. Kolejny rok badań wskazuje na słabe dochody gospodarstw ze zwierzętami trawożernymi, najbardziej uzależnionymi od dopływu dopłat. Dopłaty, które w tych gospodarstwach częściowo spożytkowano na sfinansowanie kosztów, stanowiły w DZRGR 135,7%. Najmniejszy udział dopłat w DZRGR był w gospodarstwach produkujących mleko (74,4%).
8. W 2014 roku 71% próby gospodarstw ekologicznych Polskiego FADN miało wielkość ekonomiczną poniżej 25 tys. euro SO. Te gospodarstwa nie zrealizowały dochodu na poziomie średniego wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (30 915 zł). Gospodarstwa bardzo małe ekonomicznie zrealizowały dochód wynoszący 48% średniego wynagrodzenia netto. Ponad tę wartość przeciętnego wynagrodzenia wypracowano dochód na FWU w grupie gospodarstw średnio-dużych (prawie 3-krotnie wyższy), w gospodarstwach z uprawami trwałymi i szczególnie wysoką w uprawach polowych (58 187 zł/FWU).
9. Wyniki rachunkowości wskazują, że w 2014 roku wielkość ekonomiczna gospodarstwa ekologicznego Polskiego FADN wynosząca 25 tys. euro SO stanowiła próg uzyskania dochodu na poziomie co najmniej średniej płacy netto w kraju.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB